

KÜRESEL MALİ KRİZ VE TÜRKİYE

Lale Alkinođlu KARAMIZRAK¹

ÖZET

Dünya ekonomisi küreselleşme sürecinde mal ve finans piyasalarında serbestleşme yaşamış, böylelikle ülkelerin piyasaları arasındaki sınırlamalar azalmıştır. İletişimdeki hızlı gelişmeler finans sektöründe paralel etkilere yol açmıştır. Finansal liberalizasyon politikaları 1980'li yıllardan sonra yoğunluk kazanmış; bu gelişmeler ülke ekonomilerini birbirinden etkilenen kırılgan bir yapıya sokmuştur. ABD'de konut sektöründe başlayan ve Avrupa ülkelerine de sıçrayan küresel mali krizden Türkiye ekonomisinin de etkilenmesi olasıdır. Ancak, 2001 yılında yaşanan finansal kriz sonrasında bankacılık kesimindeki yeniden yapılanmanın Türk ekonomisindeki kırılganlığı önemli ölçüde azaltması nedeniyle, ulusal ekonominin bu krizden daha az hasarla çıkacağı beklenebilir.

Anahtar Kelimeler: Mali Kriz, Liberalleşme, Küreselleşme, Kırılganlık

GLOBAL FINANCIAL CRISIS AND TURKEY

ABSTRACT

World economy has experienced liberalization in goods' and finance markets in the globalization process, with lower limitations between countries' markets. Fast developments in the communication field led to a parallel growth in the financial sector. Financial liberalization policies have increased following the 80's, resulting in fragile national economies affecting each other. Turkish economy will certainly be affected by the global financial crisis that started in the housing sector in the USA, which spread to Europe. Still, it might be expected that the Turkish economy will go through this crisis with less damage, due to the reorganization in the banking system that has considerably decreased economic fragility, following the 2001 financial crisis.

Key Words: Financial Crisis, Liberalization, Globalization, Fragility

1. Giriş

Dünya ekonomisi XX. yüzyılın son çeyreğinde geleneksel siyasi blokların ortadan kalktığı, liberalizmin güçlendiği, teknolojik gelişmelerin hızlı değişime olanak sunduğu bir dönem geçirdi. İletişim ve ulaştırma teknolojilerindeki hızlı gelişme dünyayı ekonomik, siyasal ve kültürel bir küreselleşmeye doğru itti. Böylece ülke piyasaları arasındaki sınırlamalar büyük ölçüde ortadan kalktı.

Küreselleşme süreci içinde finans sektörü de önemli değişimler geçirerek dünya ekonomisinde sınırların ötesinde etkin bir yer edindi. Pek çok ülke 80'li

¹ Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü, İZMİR

yılların başlarından itibaren mali piyasalara ilişkin baskılama içeren yasaları yürürlükten kaldırdı veya düzenledi. Bu gelişmeler, ülkelerin birbirlerinden kısa sürede önemli ölçüde etkilenebilir ekonomilere sahip olmalarına yol açmıştır. Bu çalışma, önceki küresel krizlerle birlikte ABD’de ortaya çıkan son finansal krizi irdelemeye ve Türkiye ekonomisine olası etkilerini öngörmeye yöneliktir.

2. Finansal Liberalizasyon

Bu kavram; 1970’li yılların ortalarından itibaren gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmasını sağlamak ve büyümelerini gerçekleştirmek için R.I. Mc Kinnon ve E. Shaw tarafından etkili bir yöntem olarak ortaya atılıp tanımlanmıştır. Küreselleşme politikaları çerçevesinde kavram; 1980’lerde Malezya, Filipinler ve Endonezya gibi Doğu ve Güney Doğu Asya ülkelerinde uygulama alanı bulmuş; 1990’lı yıllarda ise Türkiye’de uygulanmıştır.

Finansal liberalizasyon yaklaşımı, literatüre “finansal baskılama” ve “finansal derinleşme” gibi terimleri de kazandırmıştır. Fiyat denetimleri, vb. yöntemlerle bir ülkede finans piyasalarının etkin bir şekilde çalışmasına izin verilmiyorsa, o ülkenin finans sistemi baskılanmış olur. Bunun sonucunda negatif ya da çok düşük reel faizden dolayı tasarruf araçlarının çeşitlenmesi ve etkin kullanımı engellenmiş olacaktır. Bu da ülke dışına kaçan sermayeye, ya da tasarruf sahiplerinin kaynaklarını verimsiz alanlarda kullanmalarına neden olacaktır (Atamtürk, 2003: 43; Karabulut, 2003: 77).

Finansal baskılama ile devlet çok düşük faiz oranları üzerinden borçlanırlar ve finansmanını sağlar. Kamu bankalarının bankacılık sisteminde büyük paya sahip olması da bu durumu destekler. Mc Kinnon ve Shaw yaklaşımına göre; finansal baskılamaya neden olan unsurların kaldırılmasıyla deregülasyon sağlanacak, böylece finansal derinlik artacaktır. Hem ülkeye fonların girmesi, hem de artan tasarrufların verimli yatırımlara yönelmesi mümkün olacaktır.

Finansal liberalizasyon; iç ve dış liberalizasyon olmak üzere iki aşamada yapılabilir. İç piyasalardaki faiz tavanlarının, giriş kısıtlamalarının ve likidite güçlüklerinin kaldırılması iç liberalizasyon olarak tanımlanırken; sermaye hareketlerinin önündeki engellerin kalkması ve yerli paranın konvertibilitesinin sağlanması ise dış finansal liberalizasyondur. Dış finansal liberalizasyon, kısa vadeli sermaye hareketlerini arttıran, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını geliştiren bir uygulamadır. Finansal liberalizasyon sonucunda gelen fonlar etkin yatırımlara yönelecek, sistem istikrarlı hale gelecektir (Karabulut, 2003: 77-78).

Küreselleşme ve finansal liberalizasyonla klasik bankacılık dönemi sona erdi ve bankalar portföy yönetimi ile ürün ihracatında uzmanlaşarak finans piyasasının gelişmesinin temel unsuru olmaya başladılar. Coğrafi sınırların aşılması, bankaların özel alanlarının dışında her türlü işleme katılabilir olmaları, finansal işlem komisyonlarında her türlü yönetimsel müdahale ve sınırlamaların kaldırılması, yeni finansal düzenin ya da küreselleşmesinin temel unsurlarını oluşturdu. Finans sektöründe 1980’lerin başından itibaren yaşanan bu değişim,

önceki dönemlerden farklı olarak, ekonomik yapıların ekonomik ilişkilerce belirlendiği yeni bir düzen getirmiştir.

Devletlerin bütçe açıkları nedeniyle giderek artan finansman ihtiyaçları ve tasarrufların sosyo-ekonomik nedenle değişen tutumu, yeniden yapılanmaya çalışan şirketlerin davranışlarıyla birleşince, uluslararası finans piyasaları güçlenerek türev piyasalarında da çok hızlı bir gelişme ortaya çıktı. Finans sisteminin serbestleşmesi ve küreselleşme yeni finans araçlarını gündeme getirip uygulanmakta olanlara da yeni fonksiyonlar yükledi. Bu fonksiyonlar; riskleri önlemek, ekonomi aktörlerinin döviz kurları, faiz ve mal fiyatlarında oluşan dalgalanmalardan koruma amaçlarını taşır (Odabaşı, 1999: 38).

Finansal liberalizasyon politikalarının temel amacı ekonomik büyümeyi hızlandırmaktır. Öncelikle faiz oranlarının yükseltilmesiyle tasarruflar ve ödünç verilebilir fonlar artar, bunları takiben de yatırımlar artar. Yatırım finansmanı için iç ve dış kredi bulma imkanları da genişler. Finans araçları, yatırım projelerini finanse ederek ekonomik büyümeye hız katarlar (Coşkun, 2001: 39).

Finansal liberalizasyonun ekonomik büyümeyi hızlandırdığı görüşü yaygın olmakla birlikte, riskli sermaye akımlarının krizlere neden olabileceği yönünde de görüşler vardır. Finansal liberalizasyonun ardından gelen hızlı büyüme süreci, ekonomiyi krize de açık hale getirir. Zira finansal liberalizasyon sonrası finansal baskının gevşetilmesi; piyasa aktörlerinin kredi riski almalarına neden olarak ekonomiyi daha kırılgan ve krize eğilimli bir yapıya sokar (Westermann ve Martinez, 2003: 2-5).

Finansal liberalizasyon ve finansal kriz ilişkisini inceleyen bir araştırmaya göre; liberalizasyon sonrası incelenen 35 ülkeden 24'ünde kriz yaşandığı; yoğun kriz yaşayan 14 ülkeden dokuzunda net özel sermaye girişinin eşik düzeyi (GSMH'nin %3'ü) aşmasını izleyen 2-4 yıl içinde ekonomik kriz gerçekleştiği gözlenmiştir. Tablo 1'de finansal liberalizasyon sonrası bu dokuz ülkede ortaya çıkan kriz dönemleri verilmektedir. Sermaye girişlerinde kısa vadeli sermaye akımlarının payı arttıkça ekonomik kırılganlık artmaktadır (Yay, 2003: 31).

Tablo 1: Finansal Liberalizasyon ve Kriz İlişkileri

Ülke	Liberalizasyon Yılı	Kriz Dönemleri
Brezilya	1975	1985, 1994
Arjantin	1977	1980, 1989, 1994, 2001
Malezya	1980	1985, 1997
Şili	1980	1981
Kolombiya	1980	1982
Türkiye	1987	1994, 2001
Meksika	1989	1992, 1994
Güney Kore	1991	1997
Zambiya	1992	1995

Kaynak: G. Karabulut, "Finansal Liberalizasyon-İktisadi Kriz İlişkisi". İktisat Dergisi, Haziran 2003, s. 77-81.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde finansal liberalizasyon kısa vadeli sermaye hareketlerini arttırmıştır. “Sıcak para” olarak da tanımlanan ve son yıllarda yaşanan pek çok krizden sorumlu tutulan sermaye hareketleri; spekülâtif, kısa dönemli, yüksek risk taşıyan akımlardır. Bu sıcak para akımları, ulusal piyasalarda yüksek reel faize yönelirken döviz rezervini arttırarak ulusal paraları aşırı değerlendirir. Aşırı değerlendirme ithalatı ucuzlatıp ihracatı geriletirerek cari işlemler açığını büyütür. Kısa vadeli sermaye hareketleri; ulusal ekonomiyi dışa bağımlı yapay büyümeye sokarken, döviz kurlarındaki dalgalanmalara karşı daha kırılğan hale getirerek ekonomik krize ortam hazırlamaktadır.

Finansal küreselleşme, finans sektöründeki istikrarsızlığın reel ekonomiye de taşınarak kısa sürede ekonomik kriz yaratıp ülkeler arasında yaygınlaşmasına yol açabilir. Ulusal ekonomilerin önceki dengesizliklerinden doğan finansman açığını karşılama fonksiyonu olan sermaye hareketleri giderek bu işlevi terk etmiş, arbitraj kazancı peşindeki spekülâtif para hareketlerine dönüşmüştür. Finansal liberalizasyon sonrası sermaye hareketleri incelendiğinde; ülkelerin borçlanmalarının resmi kanallardan uluslararası özel finans piyasalarına yöneldiği görülür. Bu durum, gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye hareketlerinin bileşimini etkileyerek kısa vadeli sermaye ve portföy yatırımı oranlarını hızla büyütmiş, ekonomik istikrarsızlığı besleyen bir yapıya neden olmuştur. Kısa vadeli sermaye hareketleri makro ekonomik politikalara, bankacılık sistemine ve beklenmedik gelişmelere karşı aşırı duyarlılık gösterir. Bu duyarlılık, finansal krizleri yaratan ortamı da beraberinde getirmektedir.

IMF ve UNCTAC kaynaklı verilere göre; ulusal finans piyasalarının spekülâtif saldırılara daha açık hale gelmesi, merkez bankalarının daha yüksek rezerv oluşturmalarına neden olmakta, bu da ülkede reel yatırımlara ayrılan kaynakları giderek daraltmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler yüksek reel faizle sağlayabildikleri sermaye girişlerinin yaklaşık 1/3’ünü rezerv tutmakta, yatırım finansmanına katkıda bulunamamaktadır (Yeldan, 2002: 7).

3. Finansal Kriz Yaşayan Ülke Örnekleri

3.1. Meksika Krizi

Olumlu konjonktürün etkisiyle 1980’lerin sonunda ülkeye yönelen kısa vadeli sermaye hareketleri, toplam talebin artmasına, gayrimenkul ve hisse senedi fiyatlarının yükselmesine neden olmuştur. Özel sektöre açılan kredilerin arttırılması, çıpaya dayalı döviz kuru politikasının sürdürülmesi, ABD’de faiz oranlarının yükselmesi ve politik istikrarsızlık Meksika ekonomisine duyulan güvenin sarsılmasına yol açmıştır. Bankacılık sisteminde etkin bir düzenleme ve denetleme mekanizmasının bulunmaması bu durumu körüklemiştir.

Aralık 1994’de aylık cari işlemler açığı 2.2 milyar USD’a, GSMH’nin %8’ine ulaşmıştır (Kozanoğlu, 1995: 58). Bu dönemde para birimi büyük çöküş yaşamış ve 20 Aralık 1994’de peso devalüe edilmek zorunda kalmıştır. Uluslar arası rezervler iki günde 5 milyar USD erimiş, peso dalgalanmaya bırakılmıştır.

Bu durum faiz oranlarının aşırı yükselmesine yol açmış, banka portföyleri hızla bozulmuştur. Uluslar arası yatırımcı fonları hızla çekerek krize neden olmuştur.

Meksika ekonomisinden 1995’de 3.4 milyar USD portföy yatırımı çıkmış, 1993 yılında 25 milyar USD olan merkez bankası rezervleri 1994’de 6 milyara gerilemiştir. Hükümeti dolara endeksli kısa vadeli borçlarını ödeyemeyeceği noktaya getiren kriz, diğer Latin Amerika ülkelerine de sirayet etmiştir. ABD 20 milyar USD’si döviz istikrar fonundan olmak üzere 50 milyar USD’lik yardım paketiyle Meksika’nın bu sorununa çözüm getirdi. Kriz sonrasında Meksika ekonomisi % 6 küçüldü. Ülkenin kendini yeniden toparlaması 1996 yılını buldu.

3.2. Asya Krizi

Asya ülkelerinde ulusal para birimlerinin reel olarak değerlendirilmesi, kısa vadeli borçların artması ve cari işlemler dengesinin bozulmasıyla döviz piyasasında dengesizlik oluşmuştur. Bu süreçte Asya ülkelerinde döviz yöneltik spekülasyon hareketleri artmış; istikrarsız gelişmeler 1997 yılında döviz krizine neden olmuştur. Kısa vadeli sermaye özel sektörün getiri oranlarını yükselterek aşırı yatırıma ve borçlanmaya neden olmuş ve varlık fiyatları normalden fazla artmıştır. Bölge ekonomilerinin krize girmelerinde, bu ülkelerin bağılandığı doların yine karşı değer kazanması da önemli rol oynamıştır (Gerek, 1999: 76).

Tayland’da temmuz ayında döviz kurunun çökmesi ve devalüasyon yapılması ile ortaya çıkan kriz, birbirleriyle çok sıkı ilişkideki Asya ülkelerini de etkilemiş, bu ülkeler hızla durgunluğa girmiştir. Krizin nedenleri arasında en önemlisi, bölge ülkelerinin sağlam bir mali sisteme sahip olmamalarıydı. Bu durum, mali sistemlerin genelde dışa kapalı olmasından ve bankaların yanlış borçlanma ve kredi politikalarından kaynaklanmıştır. Bu kırılma yapının anlaşılması ile piyasadan çıkışları durdurmak imkansız hale gelmiştir.

IMF ve bölge ülkeleri Tayland’ın isteği üzerine finans sistemini Ağustos 1997’de desteklediler. Ancak IMF kriz çıktıktan sonra müdahale ettiği için krizin bölge ülkelerine sıçramasına engel olamadı. Malezya, Endonezya ve G. Kore paraları % 40 kadar değer kaybetti. Japonya ve Hong Kong borsaları önemli düşüşler yaşadı. G. Kore şirketlerinin üçte biri iflasın eşğine geldi.

Asya krizi her yönüyle mali kriz olma özelliğini taşımaktadır. Çünkü krize giren tüm bölge ülkelerinde ekonomilerin küçülmesine, borsaların çökmesine, uluslar arası alanda kredi akışının azalmasına, ulusal ve uluslar arası düzeyde ticaret hacminin düşmesine neden olmuştur. Güneydoğu Asya’da başlayan kriz 1998 yılında Rusya’ya sıçrayarak küresel bir nitelik kazanmıştır.

3.3. Rusya Krizi

Serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde önemli ekonomik reformlar yapan Rusya Federasyonu, ekonomik sistemde sağlıklı bir yapı oluşturamamıştı. Rusya’da kayıt dışı ekonominin büyüklüğü, bütçe gelirlerinin düşüklüğü ve finansal yapının zayıf oluşu sorunların en başında gelmekteydi.

Asya krizinin Rusya üzerindeki ilk etkisi ülkeden yoğun sermaye çıkışları oldu. Hammadde fiyatlarındaki düşüşler cari işlemler açığının büyümesine yol açtı.

IMF Rusya'ya 22.6 milyar USD'lik mali destek sağlayarak; bütçe açıklarını azaltıcı önlemler almak, merkez bankası ulusal rezervlerini arttırmak, kısa vadeli iç borç vade yapısını uzatmak şeklindeki ekonomik programı onayladı. IMF'den gelen bu fon devalüe olmuş rublenin desteklenmesinde kullanıldı. Yine de Rusya ekonomisinde düzelme olmamış, dış yatırımcı kriz endişesi ile kredilerini çekmiştir. Altın-döviz rezervi Temmuz 1998'de 19 milyar USD'den Ağustos ayında 15 milyar USD'ye gerilemiş, döviz hareketlerine sınırlama getirilerek moratoryum ilan edilmiştir. Ruble %33 oranında değer kaybetmiş, Moskova borsası büyük düşüşler yaşamıştır.

Ağustos 1998'de başlayan kriz, 1999'un ikinci yarısında petrol ve maden fiyatlarının yükselmesinin etkisiyle ihraç gelirlerinin artması, mevduatlara garanti getirilmesiyle etkisini azaltmıştır. Döviz rezervleri Haziran 1999'daki 11 milyar USD'den Nisan 2002'de 38 milyar USD'ye çıkmıştır. İstikrarlı döviz kuru politikası, para arzının kontrolü ve artan enerji fiyatları ekonominin parasal temelini sağlamlaştırmış, enflasyonla mücadelede başarı nedeni olmuştur.

3.4. ABD Krizi

ABD'nin yaşadığı mali kriz konut sektöründen kaynaklanmıştır. 2001 yılında uygulanan gevşek para politikası, varlık fiyatlarının yanı sıra konut fiyatlarını da şişirmiştir. Düşük gelir düzeyine sahip olanlar, faizlerin düşük, vadelerin ise uzun olması nedeniyle yoğun bir konut talebinde bulunmuşlardır. Fiyatlar sürekli arttığı için, ne konut alanlar, ne de konuta ipotek koyan mali kurumlar zarar görmemiştir. Bu kurumlar ellerindeki ipotekleri mali teminata çevirerek satmış; bunu alan bankalar ise "hedge" fonlara ya da başka alanlara yatırım yapmışlardır. Zamanla konut talebi düşünce ve sıkı para politikası uygulanınca konut fiyatları düşmüş, ipotek teminatları hızla değer kaybetmiştir. Böylece yatırım bankaları sıkıntıya düşmüşlerdir. Bu duruma esasında, finans sisteminin yüksek riskli kağıtları düşük riskli kağıtlarla harmanlayıp yeni türevler yaratması ve bunları düşük riskli, yüksek getirili kağıt gibi yatırımcılara sunması yol açmıştır. İçinden çıkılamayan risk yumağı bu şekilde oluşmuştur.

Dünyanın en büyük konut kredisi finansman kuruluşu Bear Stearns çökünce, 29 milyar USD'ye devletin güdümüne alınmış, Fannie Mae ve Freddie Mac isimli konut finansman şirketleri devletleştirilmiş, Lehman Brothers şirketinin batmasına ise göz yumulmuştur. Merill Lynch'i Bank of America satın almış; bankacılık sektörünün iki büyük yatırım bankası olan Goldman Sachs ile Morgan Stanley mevduat bankası haline gelmişlerdir.

ABD'de asıl sorun, yatırım bankalarının elindeki "toksik varlıklar" denilen alıcısı kalmamış "mortgage" kağıtlarının menkul kıymet olarak sisteme girmiş olmasıdır. ABD'den Avrupa'ya yayılan finansal çöküşün temel nedeni, ABD'de konut balonunun patlamasıyla başlayan süreçte tüm finans kurum ve

sistemine güvenin sarsılmasıdır. Bunalımın yaygınlaşmasında, birbirine güvenemeyen ve bankalar arası piyasayı kilitleyen finans kuruluşları önemli rol oynamıştır. ABD ve AB'deki güven kaybının boyutları finans sistemiyle sınırlı kalmayacaktır. Toplum bankalara ve mali sisteme güvenini kaybetmiştir. Finans sisteminde çalışanların astronomik ücretlerine tepkili olanlar geleceğlerinin güvencede olduğuna inanmamaktadır. Topluma yerleşen güven bunalımını aşmak uzun bir süreç gerektirir. Güven krizi piyasalara ödeme krizi olarak yansımaktadır.

ABD'de likidite sıkıntısı yaşanması, dolar faizinin çok yükseklere çıkmasına neden olmuştur. Dünyanın her yerinde dolara olan talep de bir nedendir. FED'in likiditeyi piyasa ve kurumlara yaygın şekilde dağıtması gerekecektir. Hacizli ipotek alacaklarından kurtulan banka ve yatırım kurumları yeni finansman imkanları bulup piyasaya yeni kredi imkanı sunabilecektir. Bu kurtarma planına göre, iflas etmiş ya da zordaki mali kurumların üst düzey yöneticileriyle işten çıkarılan diğer yöneticilerine sınırlı bir kıdem tazminatı verilecektir. Hükümet, kurtarma paketi içinde yardımda bulunduğu şirketlerden hisse senedi satın alarak vergi mükelleflerine bu şirketlerin gelecekteki karlarını paylaşma imkanı sağlayacağını ifade etmektedir. Bu paketten de anlaşılacağı gibi, ABD'de mali kesimin tek ve en büyük yetkilisi devlet olmuştur.

Avrupa ülkelerinde finans kesiminin yaşayacağı krizin boyutları henüz tahminden öteye geçememekte ise de, AB'nin kurumsal yapısında finans sistemini destekleyecek bir organın bulunmaması krizin bedelinin ağır olacağını düşünlmesine yol açmaktadır.

4. Küresel Mali Krizin Türkiye Ekonomisine Etkileri

Türkiye ekonomisi 2001 krizi sonrası aldığı önlemlerle bankacılık sistemini daha sağlıklı bir yapıya kavuşturdu. Mali kesimde eskisi kadar büyük özkaynak ve kur riski sorunu bulunmamaktadır. Ayrıca Türk bankalarında ABD ve Avrupa bankalarının başına dert olan "toksik madde" tanımlı kağıtlardan da yoktur. Ancak ABD ve AB'de finans sisteminden reel ekonomiye yansımaya başlayan krizin ekonomimizi etkilememesi mümkün görünmemektedir.

Gerçekten bazı yabancı derecelendirme kuruluşları ve uluslar arası araştırma birimlerinin raporlarında Türkiye ekonomisi bu küresel mali krizden en fazla etkilenecek ülkeler arasında gösterilmektedir. Financial Times 15 Nisan tarihli sayısında ülkelerin dış kaynak bağımlılığı ile çektikleri dış kaynağın geri kaçma olasılığı dikkate alınarak Türkiye; Romanya, Baltık ülkeleri, Güney Afrika ve İzlanda ile birlikte riski en yüksek ülkeler olarak belirlenmiştir. Türkiye'nin dış kaynağa ihtiyaç fazlalığı, dış açık risk yüksekliği ve ülkeye gelen sermaye akımlarının oynaklığı nedeniyle; krizden olumsuz etkilenecek ülkelerin başında geldiği ifade edilmektedir (Milliyet, 20.4.2008).

Düşük kur-yüksek faiz politikasının izlenmesi ile devletin aracı olduğu garantili bir rant ekonomisi yaratıldı. Önceleri ülke vatandaşlarının yararlandığı

bu durumdan yabancılar da yararlanıp büyük kar transferleri yapmaya başladılar. Ayrıca sermaye akımlarını hızlandıran küreselleşme, fonların ve petrol fiyatlarının artmasıyla biriken petro-dolarların Türkiye'ye gelmesinde etkin bir rol oynadı. Böylece Türkiye ekonomisi 2001 krizi sonrasında uluslar arası piyasalardan kaynaklanan finansal genişleme ve ucuz kredi imkanına kavuştu. Bunun sonucunda ise 2002'yi takiben küresel finans piyasalarına dış borç miktarı giderek yükseldi. Toplam dış borç tutarı 2003 başında 129.6 milyar USD'den 2006 Haziran'ında 284.4 milyar USD'ye yükseldi. Bu süreçte biriken 154.8 milyar USD'lik net dış borcun ana kaynağı özel sektör borçlanmasıdır.

Türkiye son küresel krizi yüksek cari açık ve dış borçla karşılaşmaktadır. Milli gelirin %5'ini aşan ve süreklilik gösteren dış açıklar ülke ekonomisi açısından riskli görünmektedir. Oysa Türkiye ekonomisi 2005'den bu yana milli gelirin %5'ini aşan cari açık sorunuyla yaşamaktadır. Cari açığı finanse etmekte ülke öncelikle kısa vadeli sermaye akımı kaynaklı sıcak paraya güvenmektedir.

Ancak 2007 yılında 59 milyar USD'ye yakın döviz, temelde sermaye akımı olarak ülkeye geldi. Bunun 22 milyar USD'si doğrudan yabancı sermaye, 32 milyar USD'si de özel sektörün kullandığı kredidir. Son yaşanan krizle dünya kredi sistemi daralmaya başladığı ve iç piyasalarda yavaşladığı için kredi kullanımı azalacaktır. O zaman dış açığın finansmanı Türkiye için daha büyük sorunlar getirecektir. Bankaların yurt dışına yapacakları borç ödemeleri artacaktır. Bankalar 2007 yılında dış piyasadaki net 0.8 milyar USD sağlamışken 2008 yılında 2.5 milyar USD ödeyeceklerdir. Özel kesim daha önce 30.5 milyar USD kredi bulmuşken şimdi 20 milyar USD bulabileceği bile tartışılmaktadır.

Özel kesim ve devletin elindeki tüm değerli yatırımlar yabancılara satılarak dış açık kapatılmaktaydı, ama bu yöntemin sürdürülebilir ve istikrarlı olmaması kriz sonrası dış açıkların kapatılmasını yavaşlatacaktır.

Türkiye ekonomisinde son dönemde bir iç talep daralması yaşanmakta iken küresel mali kriz bu durgunluğu daha da arttıracaktır. Kriz nedeniyle dış talebin azalması ülkemizin ihracat potansiyelini düşürecektir. Önümüzdeki yıl %3'lük büyüme hedefine ulaşmamız bu koşullarda pek mümkün görünmemektedir. Büyümenin yavaşlaması ithalatı da yavaşlatacaktır. Kriz öncesinde bile ithalatta belirgin bir düşüş gözlenmektedir. Aşağıdaki tablodan anlaşılacağı gibi, yatırım malları ithalatı düşerken, ara mallarda artış olmakta, ancak bu artış enerji fiyatlarındaki artıştan kaynaklanmaktadır.

Tablo 2: Türkiye'nin İthalat Dağılımı (% olarak)

	2007	2008/3	2008/4	2008/5	2008/6	2008/7	2008/8
Yatırım Malı	19.9	21.8	17.1	7.4	11.5	9.6	-0.7
Ara Malı	22.6	27.4	41.6	34.8	43.1	41.8	40.4
Tüketim Malı	33.4	31.0	10.9	25.6	34.3	23.0	15.8

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2008

Son dönemde tüketim malları ithalatında da bir düşüş gözlenmekte olup, bunun krizle daha da düşeceği beklenmektedir. Türkiye ekonomisinin öngörülen %3'lük orandan daha az büyüyeceği ve küresel kriz nedeniyle dış talebin de daralacağı göz önüne alınırsa; dış açığımızın temel kaynağı olan ithalat daralacak ve dış açık biraz küçülecektir. Ancak dış talebin daralmasının ithalatı düşürmesinin yanı sıra ihracata da olumsuz etkisi olacaktır.

Küresel mali kriz sonucu kredi imkanlarının azalması banka ve şirketlerin borçlanmasını zorlaştıracığı için ekonomide durgunluk yaşanması olasıdır. Eğer durgunluk çok artarsa, kredi ödeme sorunları likidite sorunlarına neden olabilir. Özel kesimin aşırı dış borçları, bunların çevrilmesinde yaşanacak en ufak sorunda bankaları da etkileyecektir. Ayrıca bankaların da dışarıya büyük borçlarının olması sorunları daha da büyütebilecektir.

5. Sonuç ve Öneriler

Türkiye ekonomisi krizler konusunda oldukça deneyim kazanmıştır. Krizleri önlemede etkin olunamasa da, kriz sonrasında elde edilen bilgiler ekonomiyi daha kötüye gitmekten alıkoyabilmektedir.

Yaşanan küresel mali krizin sadece finans sistemiyle sınırlı olmayacağı, reel sektörü de etkileyeceği gerçeğinin unutulmaması gerekir. Bu süreç ulusal üretimde önemli ölçüde gerileme ve istihdam düzeyinde düşüşle birlikte ekonomide durgunluk yaşanmasına neden olacaktır. Küresel krizi geçici bir konjonktürel olgu olarak görmek, reel sektörde ciddi sorunlara yol açabilir.

IMF tarafından yayınlanan 2006 Dünya Ekonomik Görünümü raporunda finansal krizin reel sektör üzerindeki olası etkilerinin değerlendirmesi yapılarak, "finansal gerilimlerin reel ekonomiyi sert bir şekilde vurmasının beklendiği, ticari ve yatırım bankalarında meydana gelen ve gerilim yaratan finansal krizlerin ekonomilerde ciddi yavaşlamalara yol açabileceği" uyarısı yapılmıştır.

Bu nedenle Türk ekonomisinde reel sektörü destekleyici önlemlerde, ulusal sanayinin güçlendirilmesi, dışa bağımlı üretim yapısını yaratan koşullardan kurtularak bağımlılığı azaltan sektörlerin teşvik edilmesi gerekmektedir. Ayrıca istihdam sorununun çözümünde iç talebe yönelik üretimin özellikle emek-yoğun sektörlerle artırılması önem kazanmaktadır.

İç ve dış piyasalarda yaşanan talep daralması nedeniyle, üreten ve ihracat yapan şirketlerin kredi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla MB'nin bankalara desteğini arttırması gerekir.

Halen bankacılık sistemimizde mevduata devlet güvencesi 50000 YTL ile sınırlıdır. Panik havasından etkilenmemek için henüz bankalara ve piyasalara olan güven erozyona uğramamışken bu limit yükseltilmelidir. Pek çok ülke mevduata %100 garanti vermektedir. Bankalar arası faiz yarışına neden olabileceği için, bu durum üzerinde dikkatle düşünmeyi gerektirir. Zorda olan bankalar "%100 güvence var" diyerek mevduat toplayabilir. Faizler ortalamanın

çok üzerine çıkıp daha büyük sorunlara yol açabilir. Banka sisteminin sağlam olduğuna dair inancın desteklenmesi için en azından üst limitler yükseltilebilir.

Türk döviz piyasası oldukça sığ görünmekte, döviz alım satımında yaşanan değişiklikler fiyatları hemen etkilemektedir. Bunu önlemek için MB bankalara teminat karşılığı döviz kredisi vermelidir. Bu tür bir borçlanma imkanı piyasaların sığlığını ortadan kaldıracaktır. Küçük miktarlarda alım satımlar sonucunda MB fiyatların istikrarlı olmasını sağlayabilir.

Son öneri olarak, piyasalarda güveni arttırmak için IMF ile bir destek anlaşmasının yapılması da piyasaları rahatlatan bir unsur olarak görülmelidir.

Bütün dünyada piyasaların daralacağı, her ülkenin kendi şirketlerini korumak için önlemler alacağı yeni bir süreç oluşmaktadır. Devletin ekonomiye müdahalesinin her alanda daha fazla hissedileceği ve belirleyici olacağı bu süreçte Türkiye ekonomisi de yerini alacaktır.

KAYNAKÇA

- ATAMTÜRK, Burak (2003), "Finansal Liberalizasyonun Etkileri", *İktisat Dergisi*, 438 (Haziran), 42-46.
- COŞKUN, M. Necat (2001), "Gelişmekte Olan Ülkelerde Bankacılık Krizleri", *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 3 (2), 39-50.
- GEREK, S. (1999). *Finansal Küreselleşme ve Türkiye*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1095.
- KARABULUT, G. (2003), "Finansal Liberalizasyon İktisadi Kriz İlişkisi", *İktisat Dergisi*, 438 (Haziran), 77-80.
- KOZANOĞLU, Hayri (1995), "Meksika'da Kriz", *Birikim Dergisi*, 75 (Temmuz), 55-64.
- ODABAŞI, Harun (1999), "Para Sihirbaz'arı", *Aksiyon Dergisi*, 227 (10 Nisan), 32-38.
- WESTERMANN, F. ve MARTINEZ, L. (2003), "Liberalization, Growth and Financial Crisis Lessons from Mexico and the Developing World", <http://www.econ.umn.edu/~tkehoe/classes/TornellWestermannMartinez.pdf> (Aralık 2003), 2.
- YAY, Turan. (2003), "Gelişmekte Olan Ülkelerin Finansal Entegrasyonu Üzerine bir Değerlendirme", *İktisat Dergisi*, 438 (Haziran), 16-33.
- YELDAN, E. (2002), "İstikrar Kim İçin? Kriz İdaresi Üzerine Değerlendirmeler", *Birikim Dergisi*, 163-164 (Kasım-Aralık), 107-119.

Avrupa Birliği'nin Yeni Üyesi: Bulgaristan*

The new member of the European Union: Bulgaria

Özet

20 yıl öncesine kadar Sovyet etkisi altında olan Bulgaristan, Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla önemli ilerlemeler kaydetti. Bu çalışmada ilerlemeler belirli başlıklar üzerinden gidilerek detaylandırıldı. İlk olarak tarihsel gelişim süreci değerlendirilirken, ikinci bölümde Siyasi yapısı ele alındı. Son olarak ,Türkiye- Bulgaristan ilişkileri incelendi ve ilişkilerin geleceğine yönelik çözüm önerileri geliştirildi.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, Türkiye, Bulgaristan Tarihi

Abstract

Bulgaria which was under the Soviets influence until the last 20 years, has realized tremendous progress after the breakdown of the Soviet Union. The developments achieved by Bulgaria are analyzed in detail in this article. The first section evaluates the historical development, while the second, focuses on the political structure of it. Finally, in the last section, Turkey-Bulgaria relations are discussed and some suggestions are developed for furthering mutual relations.

Key Words: Bulgarian, Turkey, History of Bulgarian

Giriş

Westphalia ile başlayan modern devlet anlayışı İspanya Veraset savaşlarıyla doğrulansa da asıl modern anlamda Devletlerin çıkış sürecini oluşturacak olan olay Fransız Devrimi olmuştur. İhtilal ile birlikte hızla yayılan ve etrafında önemli kitleler toplamayı başaran çeşitli kavramlar birçok ulusun kaderini etkilemeye başlamış veya geleceğini şekillendirecek düşünsel alt yapıyı oluşturmuştur. 18 yy. da ortaya çıkan değişim ve dönüşüm çok uluslu devletlerin neredeyse kâbusu durumuna gelmiş ve bu kâbusu kısa sürede yaşamaya başlayan devletlerden biride Osmanlı imparatorluğu olmuştur. Osmanlı, 18. yy dan başlayarak bundan sonraki dönemde ekonomik, siyasal, askeri sorunlarının yanında artık bu kavramlara da çözüm üretme zorunluluğu hissetmeye başlamıştır. Özellikle Milliyetçilik, üzerinde durulması gereken ve Osmanlıyı yoran bir kavram olmuştur. Bulgaristan da bu kavramın yükselişiyile bağımsızlığını ve yeniden yapılanmasını tamamlayan ve Osmanlı egemenliği altında yok edilmeden 600 yıl yaşayan ve bugün Avrupa'yla 18 yıllık bir işbirliği olmasına rağmen kısa sürede AB üyeliğine alınacak gelişmeleri kat etmiş olan bir Balkan ülkesidir. Avrupa'yla

* Yrd. Doç. Dr. Metin AKSOY, Selçuk Üniversitesi/ Uluslararası ilişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

ilişkileri 1990 yılında başlayan Bulgaristan'ın tarihinde önemli dönüm noktaları vardır. İleri İstanbul'u ele geçirme düşüncesiyle yakınlaştığı Bizans ve bu yakınlaşma sonucu yaşadığı dini ve sosyal değişim bir diğeri de Osmanlı demir yollarıyla batıyla ilişki kurmayı ve ticaret yapmayı öğrenen ve daha sonra Batı desteğiyle Osmanlıya karşı bağımsızlık savaşının verildiği Osmanlı hâkimiyetinde ki dönem. Ve son olarak da bu bağımsızlık savaşının getirdiği kibirlilik ve ekonomik sıkıntılar sonucunda girişilen iki dünya savaşı ve ikinci dünya savaşı sonrasında Sovyet hâkimiyetinin de geçen elli yıl ve ardından üye olunan Avrupa Birliğiyle batılılaşma süreci. Bu dönemler Bulgaristan tarihinin ve bugünkü kültürün, Sosyal yapının, kimliğin, belki de biraz Avrupalı olma arayışının kısaca özetidir aslında. Bu makalenin ilk bölümünde daha çok bu iki dönem ele alınarak Bulgaristan anlaşılmasına çalışılırken daha sonraki bölümlerdeyse Sosyal yapısı, Ekonomisi, Siyasal yapısı ve son olarak ta daha çok krizli dönemlerle hatırlanan Bulgaristan - Türkiye ilişkileri ele alınacaktır.

1. Bulgaristan'ın Tarihi

1.1. Bulgarların Kökeni

Bugün ki Bulgaristan topraklarına, M.Ö. 30'larda Traklar denilen bir kavim ve bir süre sonra da Romalılar hakim olmuştur. Altıncı yüzyılda Slavlar her tarafı yakıp yıkarak hakimiyeti ele geçirmişlerdir. M.S. 680 yıllarında Karadeniz'in kuzeyinden Bulgar Türklerinin gelmesi ile Bulgar tarihi başlamıştır. Bulgaristan, doğuda Karadeniz, kuzeyde Romanya, güneyde Yunanistan ve Türkiye batıda Sırbistan ve Makedonya Cumhuriyeti ile çevrilidir. Avrupa Birliğinin iki yeni üyesinden birisi olan Bulgaristan Güneydoğu Avrupa'da yer alan bir ulus devlettir. Türkçe karşılığı karışık millet anlamına gelen Bulgarların Türk soyundan geldikleri kabul edilmektedir. Bu konuyu ilk olarak Herman. Vambery meydana çıkarmıştır.¹ Bulgaristan'ın ilk sakinleri Hint-Avrupa kökenli bir kavim olan Traklardır.

Milatla birlikte ülke önce Roma İmparatorluğu, sonraysa Bizans İmparatorluğu egemenliğine girer. M.S. 6. yüzyılda Slavlar ile birlikte Türk kökenli bir kavim olan Bulgarlar bu alana yerleşir². 630'da Göktürk devleti yıkılınca Türk birliği dağılıp, ülke, Çin'in etkisi altına girmişti. Avarlar ise ülkenin batı bölgelerinde hâkimiyetini kurduktan sonra, İstanbul'u

¹ Herman, Vambery, Das Türkenvolk in seinen ethnologischen und ethnographischen Beziehungen, Leipzig, Adamant Media Corporation, 2006. daha fazla bilgi için bkz. Ahmet Caferoğlu, Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, İstanbul, Türk Dil Kurumu yayınları, 1968. Yine bkz. Halil Akman; *Paylaşılmayan Balkanlar*, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık 2006, s. 113

²<http://www.bilgidenizi.net/ulkeler/19483-bulgaristan-ve-bulgaristan-tarihi.html> (17.08.2008)

kuşatırlarken liderleri ölünce “Bulgar” isimli ilk devletin kurulmasına imkan oluşturmuştur³.

1.2 Birinci Bulgar Devleti

İlk Bulgaristan devletinin kuruluşu 7. yüzyılın 2. yarısında ortaya çıkmıştır⁴. Özellikle ilk Bulgarlar içerisinde On- Oğuzların çoğunluğu oluşturduğu bilinmektedir. Bu devletin kurucusu ve önemli liderleri Kurt'tur. Kurt'un kurduğu devlet beylik sistemindeydi. Kurt'un kardeşi olan Asparuh ise “Tuna Bulgar Devletini” kurmuş ve kardeşi Kurt'Asparuh'u bey olarak kabul etmiştir. (681)194 Tuna Bulgar Devleti öncesinde beylik il (devlet)in bir alt rütbesiydi⁵. Asparuh adamlarıyla Tuna'ya ilerleyince Bizans İmparatoru 4. Constantine (668-685) ile karşılaştı fakat mücadelelerden sonra Bizanslılar Bulgar Devletini tanıyıp, yıllık vergi ödemeyi kabul etmişlerdir⁶. Bulgarlar, bölgede guruplar halinde yaşayan Slavlarla karışarak Bizans'a karşı Slav nüfuslarını tampon Bölge olarak kullandılar ve aynı zamanda kültürlerinde değişiklik yaşandı. Bulgarlar, ilk dönemlerde Bizans'la iyi ilişkiler geliştirmişlerdir. Zaman zaman Bulgarların Arapların İstanbul'u fethetmek için yaptığı saldırılarda Bizans'ı desteklemişlerdir. Bulgarların Slav kabileleriyle karşılaşması sonrasında kültürel ve sosyal yaşantılarındaki değişiklikler bundan sonrasındaki hayatlarında Hıristiyanlığın kabulüyle yaşanacak olan köklü değişikliklerin başlangıcını oluşturmaktaydı. Boris Mikhail (852-889), Boris Han döneminde 864 yılında Hıristiyanlığın kabul ettirler. İstanbul'un daha kolay fethedebileceği düşüncesiyle Katoliklerin merkezi olan Roma yerine Ortodoks olan İstanbul'a bağlanması Bulgarlar içerisindeki Slav sayısının artmasına ve Bulgarların hızla benliklerini yitirip Slavlaşmasına neden olmuştur. Boris'in ortanca oğlu Olan Simeon (893-927)⁷ döneminde en güçlü dönemini yaşayan Bulgarlar Simeon'un ölümü sonrasında Tahtı devralan II. Boris döneminde Rusların istilası sonucunda zayıflamaya ve Bizans'ın saldırısıyla dağılmaya başladılar. Daha sonra bu dağılma sonucunda kısa süreli olsa Batı Bulgarlar olarak tekrar kurulan devlet Bizans Kralı II Basileios'un saldırıları sonucu 1014 yılında tamamen yıkılmıştır.

1.3 İkinci Bulgar Devleti

Birinci Bulgar Devletinin Bizans saldırıları sonucu yıkılmasının ardından Bulgarlar, 1186 yılına kadar Bizans hâkimiyeti altında kaldılar. Özellikle

³ Halil, Akman, *Paylaşılmayan Balkanlar*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 113

⁴ Maria, Todorova, *Balkanlar'ı Tahayyül Etmek*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003; s. 64

⁵ Halil, Akman, s. 113

⁶ A. g. e. , s. 113

⁷ Constantin Jos. Jirecek, *Geschichte der Bulgaren* ;Hildesheim, Georg Olms Verlag, 1977, s. 161

Bizans'ın Anadolu da ki Türk beyliklerle uğraştığı dönemde Tırnova beyleri olan İvan ve Petır kardeşlerin halkı kıskırtması sonucu çıkardıkları isyanlar sonuç vermiş ve Kuzey Bulgaristan bağımsızlığını kazanmıştır. Kaloyan döneminde dönemin en geçerli akçesi olan Kilisenin gücünü ön plana çıkartarak 1204 yılında Bulgaristan Kilisesinin Roma kilisesiyle birleşmesiyle birlikte Bulgarların da siyasi nüfuzu artmaya başladı. Bunun sonucunda Krallık tacı giyen Kaloyan aynı zamanda birçok Avrupa devleti tarafından da tanınmaya başlanmıştır. II Johannes Asen⁸ döneminde en yüksek devrini yaşayan II Bulgar Devleti hem topraklarını genişletmiş bununla birlikte gelen zenginlikle fen edebiyat gibi çeşitli alanlarda gelişmişlik dönemini yaşamışlardır. Daha sonraki süreçte Moğol saldırıları tüm Dünyayı olduğu gibi Bulgarları da etkilemiş ve bunun yanında güçlü yöneticilerinde yönetime gelmemesiyle II Bulgar devleti zayıflamaya başlamıştır. Timur saldırıları öncesinde Altın ordular yönetimi altında belirli bir dönem varlıklarını sürdürmüşler ve Timur'un Altın ordulara saldırımları sonucu kazan hanlığı hâkimiyetine girerek varlıklarını sürdürmeye çalışmışlardır. Bulgar devletini asıl yıkan güç Dönemin üstün ve düzenli ordusuna sahip ve Cihad anlayışıyla seferlerini sürdüren Osmanlı İmparatorluğunun 1393 yılında başkent Tırnova'yı⁹ ele geçirmesiyle II Bulgar devleti son bulmuştur.

1.4 Osmanlı Döneminde Bulgarlar

Osmanlı İmparatorluğu'nun kendi içerisinde merkezi otoriteyi kurup yeniçeri gibi döneminin modern askeri yapılanmasını sağlamasının ardından Hıristiyan bir kültüre sahip olan ve Çeşitli siyasi iç çekişmelerle ve "veba" gibi çeşitli hastalıklarla uğraşan Batı Avrupa'ya¹⁰ yayılma düşüncesi dönemin en mantıklı savaş stratejisiydi. Bulgaristan Topraklarındaki fetihlerin başlangıcı Osmanlıda ki birçok Padişahta olduğu gibi hem bir devlet adamı aynı zamanda bir dini lider olan I Murat'la başlamaktadır. I Murat 1363'te Filibe¹¹'yi alarak balkanlarda sürecekte olan fetihlerin başlangıcını yapmış ve daha sonra Yıldırım Beyazıt 1392 de Başkent Tırnova, Silistre gibi önemli yerleri Osmanlı topraklarına katmıştır. Bu fetihlerin başlamasıyla birlikte Balkanlara da Anadolu'ya giden önemli yol çevrelerine güvenliği sağlamak ve Fethedilen yerleri Müslümanlaştırmak gibi çeşitli düşüncelerle bölgeye birçok Türkmen aileler göç ettirilerek

⁸ Constantin Jos. Jirecek, s. 248

⁹ Emrullah Güney, *Türkiye'nin Komşuları; Ülkeler Coğrafyası-Jeopolitik*, Diyarbakır, Çantay Kitapevi, 2003, s. 317

¹⁰ Oral Sander, *Siyasi Tarih İlkçağdan günümüze*, İstanbul, İmge kitapevi, 2006, s. 62

¹¹ Turan Gökce, "XVII yy. Filibe Şehrinin Demografik Gelişimi" Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Uluslararası Sempozyum, 11-13 Mayıs 2005, *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk- Bulgar ilişkileri*, Bildiriler, Mayıs, 2005, s. 49

yerleştirilmiştir. Bu göç süreci I dünya savaşına kadar ilk dönemlerdeki gibi yoğun olmasa da devam etmiştir. 1371 de Sırpların yenilgiye uğratılmasıyla 1386'da Sofya, Ohri Sırbistan'ın fethi için stratejik öneme sahip olan Niş ele geçirilmiş ve sonra olarak ta 1389 yılında Sırbistan fethedilmiştir. Sırbistan'ın fethedilmesi sonrasında Osmanlı İmparatorluğunun fetihleri devam etmiş yine bu dönemde Selanik gibi önemli bölgeler de fethedilmiştir. Osmanlı imparatorluğu, 1448 yılındaki II Kosova zaferiyle Bulgaristan da 500 yıl sürecek olan hâkimiyetini perçinleştirmiştir. Fatih Sultan Mehmet'le gelen İstanbul'un fethi Osmanlı imparatorluğunun Balkanlara olan hâkimiyetini güçlendirmiş ve aynı zamanda uzatmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun güçlü olduğu dönemlerinde Bulgarların yapılarında ve bölgelerinde ortaya çıkan ciddi isyanlar veya ayaklanmalar görmüyoruz. Ancak Fransız ihtilal ile birlikte diğer çok uluslu devletlerde olduğu gibi Osmanlı devletinde de çeşitli gurupların isyanlar çıkarmaya başladıklarını görüyoruz. Bu isyanların nedenleri arasında, Fransız ihtilalinin getirdiği Milliyetçilik, Özgürlük, Bağımsızlık kavramlarıyla birlikte, Osmanlı devletinde savaş kayıpları, ekonomik yetersizlikler, sosyal sorunlar, merkezi otoritenin zayıflaması gibi Osmanlı devletini çöküşe götüren birçok nedenleri de ekleyebiliriz.

Bunların yanın da Osmanlı imparatorluğu üzerindeki emellerini gerçekleştirmek isteyen ve “Böl, Parçala, Yut Politikası” geliştiren devletlerin uyguladığı politikalarda Osmanlının çöküş sürecine girmesinde etkili olmuştur. Bu devletlerden beklide en önemlisi Rusya'dır. 19 yy. başlarındaki Rusya'nın Politika değişikliği Osmanlı içerisinde ki azınlıkların isyanlarını artırmıştır. Çünkü Rusya, 19 yy. itibaren Osmanlıyı parçalama hedefleri üzerine politikalar geliştirmeye başlamış ve bunlardan en önemlisi “Panslavizm” politikası olmuş dur. Rusya, “Panslavizm” politikasıyla Osmanlı hâkimiyetinin olduğu Balkanlardaki Slav halkları harekete geçirmeye başladı. Panslavizm'in en etkili uygulanacağı yer Osmanlı hakimiyeti altında bulunan Bulgarlar olacaktır¹². Önce Bulgar Kilisesinin Rum kilisesinden ayrılmasını sağlayan, sonra Bulgarcaı yeniden canlandırma çalışmalarına hız veren Rusya, sonunda ulusal bir hareket başlatmayı başardı¹³. Bu süreçte, Osmanlının merkezine yakınlığı nedeniyle pek fazla siyasi sorunlarla karşılaşmayan Bulgaristan da ayaklanmalar başladı. Zamanla Yunanistan, Sırbistan ve Romanya gibi devletlerin bağımsızlıklarını kazanmalarıyla veya özerk olmalarıyla İstanbul'a yakın olan Bulgar toprakları üzerinde Osmanlı tarım üretimini artırmaya başlamış ve Tarımın gelişmeye başlamasıyla zenginleşen şehirlerde buna bağlı olarak

¹² Stefanos Yerasimos, *Milliyetler ve Sınırlar*, Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu; İletişim yayıncılık, Ekim 2004, s.60

¹³ Stefanos Yerasimos, s. 60

hafif sanayide gelişmeye ve genişlemeye başlamıştır¹⁴. Bu gelişimde, Bulgar isyanlarına önemli ekonomik destek sağlamıştır. Sırbistan, Yunanistan ve Romanya'ya kıyasla Bulgaristan milli uyanışı sosyolojik açıdan daha klasik bir şekilde ilerlemekteydi¹⁵. Yeni Bulgar Burjuvazisi okulları, kültür derneklerini ve her türlü sosyal hizmeti finanse etmek için kendi kurumlarını, özellikle de esnaf birliklerini kullanıyordu¹⁶.

Bulgaristan'ın bu planlı ve dışarıdan özellikle Rusya destekli isyanları sonucunda Osmanlı devleti "Çorbacı Nizamnamesi"¹⁷ gibi birçok kanuni tedbirler almaya ve bu bölgede isyanları durduracak üstün yetkilerle donatılmış görevliler getirmeye başlamıştır. Bunlardan biriside Mithat Paşadır. Mithat Paşa, bölgede güvenliği sağlamak için çeşitli tedbirler almaya başladı. Rum ve Bulgarlar arasında çıkan çatışmaları destekleyerek böl yönet politikasını uygulamaya ve Ortodoks din adamlarının halk üzerinde etkisini azaltmaya ve yine Ay yıldızlı Türk bayrağına haç ilave ettirerek bölgedeki halka daha yakın davranmaya ve birlik mesajı vermeye çalıştıysa da bu önlemlerinde pekte başarı sağlayamadı. Bulgar Devrimci Merkez Komitesi, imparatorluğun sendelediğini ve zulüm altındaki Bulgarların artık ölüm darbesi indirebileceklerine inandılar¹⁸. Bulgar ihtilal merkez komitesininin 20 Nisan 1875'te Koprivştitsa ve Panagyuviste'de başlattıkları büyük isyan bastırıldıysa da bu süreç Bulgar milliyetçiliğinin uyanışına ve Bulgaristan'ın bağımsızlığına giden yolunda başlangıcı olacaktır. Bu isyanlar esnasında Avrupa basınında -özellikle İngiliz basını- ortaya atılan Osmanlı aleyhi iddialar ve yazılar kısa sürede Avrupa halkını Osmanlı ve Müslüman karşıtı yapacaktır ki Osmanlı'nın yıkılış sürecinde Osmanlı'yı destekleyen Avrupa devleti kalmayacak ve bundan sonraki süreçte Avrupa devletleri Bulgar bağımsızlığını destekleyen tutum içine gireceklerdir.

1.5 Bulgaristan Bağımsızlığı ve Bugünkü konumu

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra 3 Mart 1878'de imzalanan Ayastefanos Antlaşması; sınırları kuzeyde tuna nehri doğuda Karadeniz, güneyde Ege denizi ve batıda Arnavutluğa dayanan özerk bir Bulgaristan'ın kurulmasını öngörmekteydi¹⁹. Ayestefanos antlaşması güç dengelerini Rusya tarafına bozulması nedeniyle diğer büyük devletlerin baskısı sonucu

¹⁴ Misha Glenny, Balkanlar 1804-1999, *Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler*, İstanbul, Sabah Kitapçılık, Ocak 2001, s. 110

¹⁵ Misha Glenny, s.110

¹⁶ Misha Glenny, s.110

¹⁷ A.g. e. y.

¹⁸ A.g. e. y.

¹⁹ Yusuf Sarıncay, "Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'ın Bağımsızlığını Tanıması ve Türk-Bulgar ilişkilerinin Gelişmesi (1908-1914)", Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Uluslararası Sempozyum, 11-13 Mayıs 2005, *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk- Bulgar ilişkileri, Bildiriler*, Mayıs 2005, s. 133

uygulanamamıştır. Balkanlar ile Tuna arasında küçük bir Bulgar Devleti kurulma kararı 13 Temmuz 1878²⁰ tarihli Berlin Antlaşması ile gerçekleşecektir. Genel olarak Berlin Kongresi ve Antlaşması Osmanlı Devletinin dağılma ve parçalanma merhalelerinden en önemlisidir²¹. Ancak bu Antlaşma ile Bulgaristan'ın sınırları daraltılmış, Doğu Rumeli Vilayeti Osmanlıya bağlı özerk bir bölge haline getirilmiş, Makedonya ise büyük devletlerin himayesinde reformlar yapmak şartıyla Osmanlı devletine iade edilmiştir²². Bir süre sonra Rusya'nın mevcut Bulgar Prensiğinin idari ve içişlerine doğrudan karışması, Osmanlı hükümeti ile Avusturya ve İngiltere hükümetleri, Prensiği Rusya'nın tahakkümüne bırakmak istememelerinden bu hususta büyük devletlerin nüfuz mücadeleleri başladı²³. Rusya ve Avusturya nüfuz mücadelesi sonucunda Bulgaristan, Makedonya meselesini²⁴ milletlerarası bir mesele haline getirdi. 1903'te başlayan ayaklanma, Osmanlı Devleti ile Bulgaristan'ın arasını iyice açtı²⁵. Daha sonra Rus çarının yeğeni olan Aleksandır Bulgar Prensi oldu ve tamamen Rusya yanlısı bir Politika izledi. Bulgar Prensiği üzerindeki nüfuz mücadelesi daha sonra gelecek olan Prenslar üzerinde de sürdürülmüştür. 1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet bir süre için Osmanlılara Özgürlük getirdiyse de yarattığı karışıklık devleti daha da zaafa düşürdü²⁶. Osmanlı'nın bu durumundan ilk yararlananlar Avusturyalılar ile Bulgarlar oldu.

Avusturya Bosna- Hersek 'i ilhak ederken, Bulgaristan da krallık ilan edilerek Osmanlılarla nominal düzeyde kalmış tek bağımsızlığını da kopardı²⁷. Avusturya 'ya ile dostluk kuran Bulgar prensi Ferdinand, Avusturya'nın Bosna-Hersek' i ilhakından bir gün önce, 5 Ekim 1908'de Doğu Rumeli'yi de kapsayarak biçimde Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan ederek, "Çar" unvanı aldı²⁸. Osmanlı devleti Bulgaristan'ın bağımsızlığını iki şart dâhilinde kabul etti bunlardan birincisi Osmanlı Devleti 100 milyon mark karşılığında Rumeli-i Şarki eyaletini Bulgaristan'a bıraktı (Nisan 1909)²⁹.

²⁰ Norbert Randow , *Die Neuere Bulgarische Geschichte im Spiegel der Literatur* , s.2; bkz. <http://www.deutsch-bulgarische-gesellschaft-hamburg.de/publikation/randow.pdf> (27.11.2008)

²¹ Fahri Armanoğlu, *Siyasi Tarih (1789-1960)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1973, s. 267-278. Daha fazla bilgi için bkz. Yusuf, Sarıay; s.133

²² Yusuf, Sarıay; s.133

²³ <http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/Bulgaristan> (11.07.2008)

²⁴ Kemali, Syabaşılı, Gencer Özcan; *Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar*, İstanbul, Bağlam Yayınları, Mart, 1997, s. 23

²⁵ Halil, Akman; s. 116

²⁶ Ömer E. Lütüm, *Türk-Bulgar ilişkileri 1983-1989*, Cilt I, 1983-1985, Ankara, ASAM Yayınları, 2000, s.23

²⁷ A.g. e. s.23

²⁸ Ömer Turan, *The Turkish Minority in Bulgaria*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998, s. 76. Daha fazla Bilgi için bkz. Halil, Akman; s.76

²⁹ Halil, Akman; s.76

İkincisi Bulgaristan Topraklarında kalan Müslüman halkın haklarının korunması talepleriyle Osmanlı devleti Bulgaristan'ın bağımsızlığını kabul etti.

Bunun ardından gelen iki safhalı Balkan Savaşları Osmanlı devletini balkanlardan daha fazla koparacaktır. Balkan Savaşlarına giden süreçte Osmanlı devleti içerisinde yönetimi devralan Jön-Türkler II meşrutiyetin ilanını gerçekleştirmiş ve bununla anayasa ile hakları ve eşitliği belirlenen unsurları "ittihad-ı anasır" politikası çerçevesinde birleştirerek Osmanlı devletini dağılma tehlikesinden kurtarmayı ve diğer devletlerin azınlık hakları bahanesiyle Osmanlı'nın iç işlerine karışılmasını engellemeyi amaçlamaktaydılar³⁰. Ancak bu gelişmeler istendiği gibi gerçekleşmeyecek tam aksine Osmanlı içerisindeki azınlıklar daha fazla özgürlük hatta Bağımsız devlet kurma talebinde bulunmaya başlayacaktır. Osmanlı devleti istemediği şekilde biranda kendi içerisinde yeni karışıklarla karşı karşıya kalmaya başlamıştır. Bunun dışında Rusya'nın Balkan devletlerini Osmanlıya karşı kışkırtması da Osmanlı'nın aleyhine yaşanan bir diğer gelişme olacaktır. Bunların Sonucunda Osmanlı devletine Balkan devletlerinin (Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ, Yunanistan) saldırmasıyla I Balkan Savaşı³¹ başlamıştır. I Balkan savaşı sonucunda Osmanlı devleti 30 Mayıs 1913 tarihinde imzalana Londra Antlaşmasıyla Midye-Enez hattının doğusuna çekilmeyi kabul etmiştir. Savaş sonucunda Savaştan galip çıkan balkan devletleri özellikle Makedonya'nın paylaşımında büyü sorun yaşadılar bunun sonucunda kendi aralarında II Balkan savaşı patlak verdi durumdan yararlanan Osmanlı devleti Midye-Enez hattını aşarak Edirne'yi ve Meriç nehrine kadar olan kısmı tekrardan aldı. Bunun sonucunda Bulgaristan'ın Osmanlı ile imzaladığı İstanbul Antlaşmasıyla (29 Eylül 1913) Edirne ve Dedeağaç'ı Osmanlı devletine bırakmış oldu.

I Dünya Savaşı döneminde Bulgaristan büyük Bulgaristan hedeflerine ulaşmak amacıyla savaşın başladığı ilk dönemde tarafsız kaldıysa da Kral Ferdinand 1915 yılında Sırbistan'a saldırmasıyla fiilen Almanya'nın yanında savaşa girmiş oldu. Cephede yaşanan kayıplar ve savaşın getirdiği ekonomik sorunlar Halkın savaşa verdiği desteği kısa sürede azalttı ve yönetime karşı duyulan öfke Kral Ferdinand'ın görevi oğlu III. Boris'e bırakılmasıyla 27 Aralık 1919 Neuily Antlaşmasıyla Bulgaristan hem toprak kaybına hem de ağır tazminat ödemeye mahkûm edilmiştir. Bulgaristan'ın I Dünya Savaşı yenilgisi ve Neuily Antlaşmasıyla ödemeye mahkûm edildiği ağır tazminatlar bundan sonra yaşanacak olan II Dünya savaşına dâhil olmasına neden olacaktır. Savaş sonucunda yaşanan Ekonomik kriz ve iç istikrarsızlıklar Bulgaristan'ın II Dünya savaşı öncesinde çeşitli darbelerle karşı karşıya

³⁰ Yusuf, Sarımay; s.134

³¹ Richard C. Hall, *Balkan Savaşları 1912- 1913*, I. Dünya Savaşı'nın Provası, İstanbul, Homer kitapevi, 2003, s. 30

kalmasına ve 1935 yılında Kral III Boris'in tüm yetkileri elinde toplayarak totaliter bir yönetim şekliyle yönetilmesine kadar varacaktır.

Bulgaristan, I. Dünya savaşındaki ağır yenilgisini unutmak ve “Büyük Bulgaristan” ideallerine ulaşmak amacıyla 1938 yılında imzaladığı Balkan Atantı antlaşmasıyla tekrardan ordu kurma hakkını elde edip hızla silahlanmaya ve I Dünya savaşında yanında yer aldığı Almanya'ya tekrardan yaklaşmaya başladı. Daha sonra 1940 yılında güney Dobruca'ya saldırmasıyla Almanya'nın yanında savaşa dâhil oldu. Almanya'nın SSCB saldırmasına rağmen II Dünya Savaşında daha stratejik bir dış politika izleyen Bulgaristan SSCB ye karşı savaşa dâhil olmamış ve savaş esnasında da SSCB ile ilişkileri sıcak tutma yolunu denemiştir. 1944 yılında SSCB Bulgaristan'ı işgal ederek bundan sonraki Bulgaristan Siyasal hayatına damgasını vuracak olan “Komünist Rejimi” seçmiş oldu. Sovyetler Birliğinin dağılmasını izleyen tarihlerde Bulgaristan da Artık Komünist Rejim geçerliliğini yitirmeye başladı ve 1989 yılında 35 yıldır Cumhurbaşkanlığı yapan Jivkov 10 Kasım 1989 yılında istifa ederek Bulgaristan demokratik dönem olarak adlandırılan ve bugüne kadar gelen dönem başlamıştır.

1.3 Siyasi Yapı

Bulgaristan, Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından gelen değişim sürecinde yaşanan sıkıntıları Avrupa Birliğine endeksenerek atmaya çalışsa da siyasi sorunları halen kendi içerisinde kendine özgü sorunları taşımaktadır. Bu sorunlar kendi içinde yürütme, yasama, yargı erklerinin her birinde daha net hissedilmektedir. Bulgaristan bu üç gücün ayrılığı temeline dayanan parlamenter cumhuriyettir.

Cumhurbaşkanı ve Yasama

Yasama gücü dört yıllık genel seçimlerle yenilenen Meclis'in elinde olup, Yetki ve gücünü anayasadan alıp yasalar ve önergeler üzerine görüşmeler yaparak çeşitli yasal düzenlemeler gerçekleştiren Ulusal Meclis Sofya'da toplanır³². Cumhurbaşkanı devletin basıdır ve orduların başkomutanlığı, Milli Güvenlik Konsey Başkanlığı gibi genel yetkilere sahip olup, Cumhurbaşkanının sorumluluk ve yetkileri arasında atamalarda bulunmak, rütbe ve nisan takmak; kentlere, köylere ve coğrafi yerlere isim vermek, meclisten geçen yasaları resmi gazetede yayımlatmak ve söz konusu yasalara ilişkin erteleme, veto etme gibi girişimlerde bulunmak ve cumhurbaşkanı halk tarafından doğrudan seçim ve genel oy ile beş yılda bir ve üst üste en fazla iki kez seçilir³³. Cumhurbaşkanı: Georgi Parvanov (22 Ocak 2002'den beri)

³²http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/bulgaria?country=Bulgaria (11.11.2008)

³³A.g. y.

Yürütme

Yürütme bütün parlamenter sistemlerde olduğu gibi Bakanlar Kurulu tarafından gerçekleştirilir. Meclis kabineyi kurmakla görevli başbakanı dört yıllık bir dönem için seçer ve Başbakan Ulusal Meclis'e kabinede değişiklik yapılmasını teklif edebilir, bunun yanında Bakanlar Kurulu, buldukları yönetim birimlerde (bölgelerde) yürütme erkini temsil eden bölgesel valileri atayabilir, Bakanlar Kurulu bütün bakanlardan ve bakanlarla es düzeyde yetkiye sahip komitelerin başkanlarından oluşmakta ve Ülkedeki en yüksek yürütme organı oluşunun yanı sıra bakanlar kurulu yasama ile ilgili çeşitli işlerin - kararnameler, yönetmelikler, düzenlemeler, önergeler ve talimatnameler - uyarlanması ile yürütülmesinden, yasa taslakları hazırlayıp bunların meclise gönderilmesinden ve onaylanan yasaların yürürlüğe konmasından sorumludur³⁴. Başbakan: Sergey Stanişev (Haziran 2005'den beri)

Yargı

Gelişmekte olan ülkelerin en fazla sıkıntıyla karşılaştığı konulardan birisidir yargı. Özellikle yolsuzluk ve insan hakları ihlalleri, demokrasinin tam olarak işletememesi ve son olarak birçok doğu Avrupa ülkesinde olan ama Bulgaristan da daha fazla hissedilen rüşvet Bulgaristan yargısını ve siyasi ve sosyal yapısını çürüten önemli konulardandır. Yargı erki, üyeleri üç temel yargı kuruluşunu - Hakimler Kurulu, Savcılık Dairesi ve Soruşturma Dairesi - temsil eden Yüksek Yargı Konseyi'nin denetiminde olup, Yüksek Yargı Konseyi bu üç kuruluşun başkanlarını atar ve Ayrıca hakim ve savcılarını atamakla ve denetlemekle yükümlü olan bu kurul Yüksek Temyiz Mahkemesi'ne, Yüksek Divan'a başkan ataması ve Başsavcılığı seçmesi için Cumhurbaşkanı'na teklifte bulunur³⁵. Yüksek Yargı Konseyi - eski yargı üyeleri ile Ulusal Meclis'ten belirli bir kota dahilinde seçilen üyeler ile yargı temsilcileri/yargıçlar, savcılar ve sorgu yargıçları gibi - değişik niteliklere sahip üyelerden meydana gelir³⁶.

1.4 Dış Politika ve Türkiye ile ilişkileri

Bulgaristan'ın ilk dönemlerde ki Osmanlı politikası bağımsızlığını kazanan diğer birçok devletlerde olduğu gibi Osmanlı Toprakları üzerinde genişleme idealleri üzerine kurulmuştur. Genişleme emelleri iki Balkan savaşında gerçekleştirilmeye çalışıldıysa da başarılı olunamamış ve Bu başarısızlık Bulgaristan için I dünya savaşına giden süreci başlatmıştır. Osmanlı gibi Bulgaristan da Kısa Sürede dönemin önemli gücü haline gelmeyi başaran II: Wilhem önderliğindeki Almanya'nın yanında savaşa dahil olmuştur. I Dünya Savaşı, Osmanlı ve Bulgaristan'ı Müttefiklik çatısı altında birleştirirken yine

³⁴A.g. y.

³⁵A.g. y.

³⁶A.g. y.

savaş sonunda müttefikler için şartları ağır olan antlaşmalar imzalatılmıştır. Osmanlı devleti ile Sevr Barış antlaşması hazırlanırken, müttefikleri Bulgaristan içinde Neully Barış antlaşması imzalatılmıştır.

I Dünya savaşı gibi ağır kayıplarla atlatılan bir dönemin ardından Türkiye içerisinde girilen bağımsızlık mücadelesi bölge ülkeleri için kaygıyla karşılanırken Bulgaristan Kuruluş savaşının verildiği dönemlerde daha çok Türkiye yanında yer almıştır. Birincisi, Türk milli mücadelesinde Türkiye ile savaşan Yunanistan'ın yenilmesi durumunda Bulgaristan'ın Doğu Trakya'da bazı bölgeleri topraklarına katma ihtimali olabileceği düşüncesiyle desteklemiştir³⁷. İkincisi ise, Bulgaristan'da Türklere karşı oluşan olumlu havada Sofya Askeri Ataşemiliterliği (Askeri Ataşeliği) esnasında Mustafa Kemal, Bulgar halkını tanımış, Bulgaristan'da birçok yakın dost edinmiş ve buradaki Türklerin örgütlenmelerini sağlamış olması da etkili olmuş yine Mustafa Kemal buradan yayınladığı raporlarla Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti'ne ve diğer Balkan Devletlerine karşı tutumunu ve Birinci Dünya Savaşındaki politikasını da Osmanlı Hükümetine aktarmıştır³⁸. Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye ile Bulgaristan 18 Ekim 1925'de Dostluk Anlaşması imzalamıştır³⁹. Bulgaristan bu dönemde sınırlarını genişletmek, Arnavutluk ve Makedonya ile birlikte Yunanistan'daki ve Romanya'daki Arnavut ve Makedonların bağımsızlığını sağlamak yönündeki politikasını ortaya koymuştur ve ilişkiler bir süre sonra tekrar bozulmuştur⁴⁰. Türkiye Yunanistan arasındaki ilişkilerin bozulmasıyla birlikte Türkiye'nin Bölgede yalnız kalmama arayışları başlamıştır. Ve bunun sonucunda Bulgaristan'la 1929 yılında Tarafsızlık Antlaşması imzalanmıştır.

Birinci Dünya savaşının getirdiği büyük kayıplar bundan sonraki dönemlerde savaşların engellenmesi için devletleri ideolojik arayışlara itmiştir. Bunlardan en önemlisi I. Dünya savaşı sonucunda ön plana çıkan Wilson ilkeleri doğrultusunda şekillenen idealizmdir. Bu teorik altyapı devletleri yakınlaştırmış ve ortak hareket etme arayışlarına itmiştir. Bunlardan biriside Balkan Paktı olmuş ve Balkan Konferanslarıyla birlikte balkan devletlerini bir çatı altında birleştirme düşüncesi hız kazanmıştır. Balkan Paktı daha iki savaş arası dönemde sol çevreler tarafından ortaya atılmış⁴¹ ve Bulgaristan'ın Revizyonist Politikaları nedeniyle dahil olmadığı Balkan Paktı Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında 1934 yılında imzalanmıştır. Bulgaristan'ın bu Pakta dahil olmammasının nedenlerinden birisi 1933 yılında Türkiye ile

³⁷ Mehmet Savcı, *Balkan Konferansları Bağlamında Türkiye Bulgaristan İlişkileri* İstanbul Üniversitesi, Atatürk ilke ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış) s. 8

³⁸ Mehmet, Savcı, s. 8

³⁹ A.g. e, s.8

⁴⁰ A.g. e. s.8

Yunanistan arasında Samimi Anlaşma Misakı'nın imzalanmasıdır. Bu antlaşma Bulgaristan'ın iki Balkan devletinin yakınlaşmasının dostane olmadığı ve bu Pakta dahil ola bilmesi için sınırların değişmesi gerektiği düşüncesidir. Bunun dışında Bulgaristan'ında bu ittifak içene çekme başarısı gerçekleştirilemese de Türkiye Bulgaristan arasında 21 Aralık 1934 yılında bir ticari antlaşma imzalanmıştır.

1938 yılına gelindiğinde Avrupa'nın Başat devletlerinden olan Sovyetler Birliği Fransa ile birlikte Balkan devletleri arasındaki işbirliğini güçlendirmeye, Bulgaristan ve Almanya'nın revizyonist bloğuna kaymaması için Balkan Paktına katılımını istemiştir⁴². Bulgaristan uzun süre buna yanaşmadıysa da sonunda Koseivanof 31 Temmuz 1938'de Balkan Paktı devletleriyle bağitlandı⁴³. Ancak bu antlaşmada Bulgaristan'ın Almanya etkisi altına girmesini⁴⁴ engelleyememiştir. 1939'dan başlayarak Bulgaristan içerisinde yabancı yatırımcıların büyük çoğunluğu Alman olmuş ve ticaretin büyük kısmı da Almanya ile yapılır hale gelmiştir. Bundan sonraki dönemde Balkan Paktı da geçerliğini yitirmeye ve ayrılıklar yaşanmaya başlayacaktır. Bulgaristan'ın iki savaş arası dönemde yaşadığı gelişmeler bundan sonraki gelişmelerini de etkilemiştir.

Özellikle Modernleşme Projesinde yaşanan başarısızlıkların milliyetçi argümanlar arkasında gizlenmesi ve her iki dünya savaşında askeri maceralara girişmek de, Bulgaristan ekonomisine olağan üstü mali kayıplar yaşattığı kadar, siyasal iktidarların kurumsallaşmasını engelleyen bir faktör olmuştur⁴⁵. İkinci dünya savaşının başlamasıyla Bulgaristan 1 Mart 1941 yılında Almanya yanında savaşa katıldı ancak Bulgaristan Türkiye arasında Şubat 1941 yılında saldırmazlık antlaşması imzalandı. Türkiye'nin amacı Almanya ya karşı batı sınırlarını güvence altına almaktı. Ancak Bulgaristan'ın mihver devletler yanında savaşa girmesi bu güvenlik anlayışını tamamen ortadan kaldırmıştır. Bu tarihten itibaren Bulgaristan Türkiye arasında ki Antlaşmazlık dönemleri başlamıştır. Özellikle 1945 yılında Sovyetler Birliğinin Bulgaristan'a savaş ilan ederek 1945 sonlarında Sofya ya girmesiyle etkisini artıran Komünist sistem

⁴¹ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, İstanbul, İletişim yayınları, 2006, s. 177

⁴² Sibel, Turan; "Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'ın Bağımsızlığını Tanıması ve Türk-Bulgar ilişkilerinin Gelişmesi" (1908-1914), Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Uluslararası Sempozyum, 11-13 Mayıs 2005, *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk- Bulgar ilişkileri, Bildiriler*, Mayıs 2005, s. 301

⁴³ A.g. e. s. 301

⁴⁴ [http://www.government.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0159&n=2&g=\(18.01.2008\)](http://www.government.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0159&n=2&g=(18.01.2008))

⁴⁵ Nurcan Özgür- Baklacioğlu, *AB Üyesi Bulgaristan'da Süreklilik ve Değişim*, Avrasya Dosyası; Cilt/Vol. 14, Sayı/No 1, 2008, s. 197. Bkz. <http://www.asam.org.tr/temp/temp813.pdf> (19.01.2009)

yanlıları Eylül 1946⁴⁶ da gerçekleştirilen Halk oylaması sonucu Çar Simon yurt dışı etmiş ve aynı zamanda Monarşi kaldırılmıştır. Bununla birlikte Komünist rejim Bulgaristan'ı tamamen etki altına almaya başlamıştır. Komünist yönetim döneminde, Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkilerin bozulmasının da Sovyetler Birliğinin Dostluk ve saldırmazlık paktını feshetmesi, bunun üzerinden bazı toprak taleplerinde bulunması ve Türk azınlıkların yaşamaya başladığı sorunlar etkili olmuştur. Soğuk Savaş sürecince, Bulgaristan da ki Türk azınlıkların sorunları iki devlet arasındaki ilişkilerin bozulmasında başrol oynuyor gibi gözükse de asıl başrolü bu ilişkiyi yöneten Sovyetler birliğinin Türkiye ile yaşadığı hem İdeolojik çatışması hem de Türkiye toprakları üzerindeki emelleri oynamıştır. Toplamda Bulgaristan da yaşayan Türk azınlıklar Osmanlı döneminden itibaren hukuksal koruma altına alınmış olmalarına rağmen 20 yy da her bir vicdanı sızlatacak düzeye gelmesi engellenemeyecektir.

Bulgaristan, Temmuz 1878'de Berlin antlaşmasıyla padişah'a bağlı bir prenslik olarak kurulduğunda, antlaşmanın 4. Maddesinde "Bulgarlarla Türklerin karışık olduğu yerlerde Türklerin hukuk ve çıkarlarının korunacağı yazılı olup yine Bu antlaşmanın 5. ve 12. Maddesinde de Türk azınlığın durumuyla ilgili bazı düzenlemeler vardır⁴⁷. Bulgaristan da yaşayan Türk azınlıkla ilgili düzenlemelerin 19 yy dayanmasına rağmen en fazla baskı altında kalan azınlıkta Bulgar Türkleri olmuştur. 1950'de Bulgar hükümeti gerek kolektif çiftlikler kurmasından kaynaklanan nedenler, gerekse Batı yanlısı Demokrat Parti hükümeti Kore'ye asker gönderme kararından dolayı Türkiye'yi zor durumda bırakmayı istemesi gibi nedenlerle 250.000 Türk'ü Türkiye'ye göç etmeye zorlamış ve 1951 sonuna dek Türkiye'ye 154.000 Bulgaristan türkü giriş yapmıştır⁴⁸. Türkiye'nin iddialarına göre Bulgaristan hükümeti bu Türklerin arasında 60.000 kadar Çingene ve bazı komünist casuslar sokmuş ve Türkiye sonunda sınırı kapatmak zorunda kalmış ve 2 Aralık 1950'de iki devlet arasında bir anlaşma imzalamıştır⁴⁹. Bu anlaşmanın 1. Maddesine göre, "Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmek isteyenlere (...) ancak Türk giriş vizesi verildikten sonra Bulgar çıkış vizesi verilecektir. 3. Maddesine göre, "Türk giriş vizesini hamil olmadıkları halde göçmenler arasına karışarak Türk topraklarına girenler bulunursa, Türk hudut makamları tarafından geri çevrilecektir"⁵⁰. Bulgaristan, Devlet başkanı Todor Jivkov'un 1968 Şubatında gerçekleştirdiği Türkiye ziyaretinde 1952 yılında gerçekleşen göç nedeniyle parçalanan ailelerin birleştirilmesi amacıyla göç anlaşması paraf edilmiştir. Bu antlaşma sonrasında

⁴⁶ [http://www.laender-lexikon.de/Bulgarien_\(Geschichte\)](http://www.laender-lexikon.de/Bulgarien_(Geschichte)) (21.01.2009)

⁴⁷ Baskın Oran, s. 177

⁴⁸ İlhan Uzgel, "Balkanlarla İlişkiler", Der. Baskın Oran, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, İstanbul, İletişim yayınları, 2006, s.

177

⁴⁹ A.g. e. s. 177

⁵⁰ İlhan Uzgel, s. 177

parçalanmış aileler bir araya gelme imkânı bulmuş ve yine Türkiye 130.000 e yakın göç almıştır. 1970'lerde ilk olarak Bulgaristan da yaşayan Pomaklar⁵¹ üzerinde uygulanmaya başlanan ancak uluslararası arena da pek yankı bulmayan isim değiştirme baskısı 1980'lere gelindiğinde Türkler üzerinde de uygulanmaya başlanmasıyla birlikte Türkiye- Bulgaristan arasında zaten iyi olmayan ilişkiler kopma noktasına gelecektir. Yaşanan Bulgar nüfusu karşında sürekli artan Türk azınlıkların nüfusu Bulgar yönetimini kaygılandırma noktasına gelmiş ve Türkiye'nin ilerleyen dönemlerde Bulgaristan içerisindeki Türk azınlıkları iddia ederek Bulgaristan'a da Kıbrıs benzeri bir operasyon gerçekleştirebileceği endişesini doğurmuştur. Jivkov yönetimindeki Komünist Partisinin (BKP) "Yeniden Doğuş Hareketini" yani ülke içerisindeki azınlıkların asimile edilerek veya topluca göç ettirilerek azaltılması politikası 1984'ten başlayarak Bulgaristan da yaşayan Türk kökenli azınlıklar üzerinde uygulanmaya başlanmıştır. Bu hareket çerçevesinde Bulgaristan da yaşayan Türk azınlıkların isimlerinin zorla değiştirildiği, Türkçe konuşma yasağının getirildiği, sünnet olmalarının dahi yasaklandığı ve buna karşı duranların öldürüldüğü, geçmişlerini unutmaları için mezarlarının ortadan kaldırıldığı bir dönem yaşanmaya başlanmıştır. Bulgaristan da hızla ciddi boyutlara ulaşmaya başlayan bu sorun kendi içerisinde siyasi çalkantılarla uğraşan Türkiye tarafından başlangıçta yeteri kadar tepkiyle karşılanmamıştır.

Batı medyasının Bulgaristan'ın Türklere karşı uyguladığı politikalarına olan tepkisi biranda konuyu uluslar arası arenada yankılandırmaya başlamıştır. Türkiye de 12 Eylül darbesi sonrası yönetimi devralan Özal hükümeti Ekonomi Politikalarına verdiği öncelik nedeniyle daha ılımlı bir politika geliştirme yoluna gitmiştir. Ne var ki Todor Jivkov yönetimindeki Bulgaristan'ın Türk azınlığa karşı uyguladığı baskıların artmasıyla birlikte Türk hükümeti de sert tavır takınmak zorunda kalmıştır. Jivkov un 1989 yılında Türkleri tekrardan bir göçe zorlamasıyla birlikte Türkiye yine binlerce göçmen Türk Bulgar sınırına akın etmiştir. Türkiye deki söylemlerin birçoğu Bulgaristan'daki Türk azınlıkların hepsini kabul edebilecekleri yönündeyken ve Özal hükümeti de, Bulgaristan'dan gelecek olan tüm göçmenleri almayı hedeflerken kısa sürede göç edenlerin sayısının 310.000 bulması nedeniyle hükümet sınırı tekrardan kapatmak zorunda kalmıştır. Göç esnasında, Binlerce aile parçalanırken binlerce kişide malını ve canını kaybetmiştir. Ancak Göç kabul edilmesi Bulgaristan'da ki sorunun tam olarak çözümü olmadığı gibi Kabul edilen yeni göçmenlerin de ülke içerisinde özellikle göçmenlerin yerleştirildiği bölgelerde çeşitli sıkıntılar ortaya çıkmaya başlamıştır.

⁵¹ Genel olarak Müslüman Bulgarlar olarak bilinirler. Pomak teriminin Bulgarca "pomagam" (yardım etmek) kelimesinden türediği varsayıılır. Osmanlı döneminde gönül rızasıyla Müslümanlığı kabul etmiş bir toplum olan Pomaklar diğer Bulgarlardan din ve kültürel olarak ayrılırlar. Osmanlı ümmet sistemi içinde Boşnaklar ve Müslüman Makedonlar (Torbeş) gibi kendilerini Türk bilmişler ve tanımlamışlardır. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Pomaklar> 17.01.2009)

Bu sorunun çözümünü gerçekleştirecek olan değişimse tüm dünya dengesini etkileyecek olan Sovyetler Birliğinin dağılması olacaktır. Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birçok balkan devletinde olduğu gibi Bulgaristan da bir geçiş aşamasına girecektir, bu aşama Ekonomik, Siyasi, Kültürel gibi geniş bir çerçevede meydana geldiğinden ülkeler kendilerini yenilemede yeni ittifaklara, yeni politikalara gereksinim duymuşlardır. Bulgaristan'ın Türk azınlığa karşı uygulamış olduğu göç politikası soğuk savaş sonrasında değişim içinde olan Bulgaristan'ın önüne üç önemli sorun çıkaracaktır. İlki, Soğuk savaş sonrası dönemde Bulgaristan Batı'ya eklenmeye çalıştığı durumda, bu insanlık ayıbı Bulgaristan'ın önüne çıkan sorun olacaktır. İkincisi, Doğu blokunun dağılmasıyla birlikte, Bulgaristan bölgesel düzeyde ilişkilerini yeniden düzenlemek durumunda kalacaktı ki, bu noktada Türkiye faktörü önemliydi. Üçüncüsü, “yeniden doğuş hareketi” yetişmiş insan gücü açısından Bulgaristan'a pahalıya mal oldu. Bu hareket sonucunda Bulgaristan da bulunan Türk azınlık Türkiye'ye göç etmeye çalıştı. Fırsatını bulan Bulgarlarda Batıya göç etti⁵².

Bu sıkıntıların yanında Bulgaristan'ın kendi yapısından kaynaklanan sorunlarda Geçiş aşamasının her yönüyle Bulgaristan için zor aşılmasına neden olmuştur. Bir türlü gerçekleştirilmemiş olan orta sınıf, yaşanan Kentli-Köylü çekişmesi, sınıf bilincinin oluşmaması, siyasetin belirli zümrenin elinde toplanması bunlarında daha çok soğuk savaş döneminde Komünist Parti içerisinde yer almaları gibi nedenlerle Bulgaristan da Siyasetin genele yayılmasını engellemiştir. Bu nedenle de Soğuk savaşın ortadan kalkmasıyla birlikte ülke içerisinde siyasi sıkıntılar daha sert yaşanmaya başlanmış ve Diğer doğu Bloku ülkelerde olduğu gibi Bulgaristan'da da 1990 başlarında çok partili hayata geçilmiş ve eski komünist parti Bulgaristan sosyalist partisi adını almıştır⁵³. Bulgaristan'daki muhalif güçler ise demokratik güçler birliği adındaki hareketi partileştirerek siyasi sistem içinde yer aldılar⁵⁴. Türk azınlıkta 1984 sonunda uygulanan baskı kampanyasına karşı Milli Kurtuluş Hareketi adı altında direniş başlatan Türkler, bu ülkede sosyalist rejimin yıkılmasından sonra Ocak 1990'a Ahmet Doğan'ın önderliğinde söz konusu örgütü Hak ve Özgürlükler Hareketine (HÖH) önceleri hareket olarak kurulan bu Örgüt 1990'da siyasi Parti oldu⁵⁵. 1989 yılında Todor Jivkov yönetimi düştü ve 10. 17 Haziran 1990 yılında ilk serbest seçim gerçekleşti yeni kurulan yönetimin uluslar arası alanda kısa sürede gerçekleştirmesi gereken Özgürlük, Demokrasi, İnsan Hakları gibi

⁵² Mustafa Türkeş, *Türkiye'nin Komşuları*, İstanbul, İmge Kitapevi, , 2002, s.317

⁵³ Baskın Oran, s. 482. Daha fazla bilgi için bkz. Ekaterin, Nikova, *Changing Bulgaria in The Changing Balkans*, s.199, (Der. Günay Göksu Özdoğan, Kamali, Saybaşıllı, *Balkans Amirror Of The New International Order*, İstanbul, Eren yayıncılık, 1995.

⁵⁴ A. g. e. s. 485

⁵⁵ A. g. e. s. 485

konular bulunmaktaydı⁵⁶. Bulgaristan Siyasi hayatın yanında 1990'ların sonrasında ekonomik alanda da bir geçiş dönemi yaşanmaya başlanmıştır. 1930'lu yıllarda Almanya'nın Bulgaristan üzerinde kurduğu ekonomik ve siyasi kontrol, hammadde ve tarım ürünleri ihracatı ile sınai malları ithalatına dayalı bir ekonomik yapıyı yerleştirmiştir. Bu yapı Komünist yönetimler tarafından sınai kalkınma politikalarıyla büyük ölçüde dönüştürülmüş olsa da, 1990'lardan sonra komünist endüstrinin çöküşü, Bulgaristan ekonomisini 1930'ların koşullarına geri çevirmiştir⁵⁷.

Siyaset ve Ekonomi Bulgaristan'ın geçiş döneminde çözüm bulmasını gerektiren iki önemli konu olmuştur. Siyasete çözüm batı devletlerine yönelerek ve batı kuruluşlarına NATO, AB gibi örgütlere üye olmayı hedefleyerek ve komşu ülkelerle özellikle Türkiye ile daha ılımlı politikalar ve Türk azınlıkların haklarını gözetmeyi taahhüt ederek sürdürmeye çalışmıştır. Hak ve Özgürlükler Hareketinin Bulgaristan siyasi hayatında boy göstermeye başlamasıyla birlikte de Bulgaristan içerisinde ki Türk azınlıklar daha çok hak elde etmeye başladılar.. Bunlar arasında Türk isimlerini kullanma, göç nedeniyle ayrıldıkları yurtlarına geri dönme, Türkçe gazete çıkartma gibi daha birçok hak yer almaktadır. HÖH' ün uyguladığı ılımlı politika Bulgaristan da Türklerin entegrasyon sürecini hızlandırmış ve oluşan olumlu hava Türkiye - Bulgaristan ilişkilerini Yeni dönemde pozitif olarak etkilemiştir.

Bulgaristan'ın Soğuk savaş sonrasında NATO ya girme isteği ve bunu Türkiye'nin desteklemesiyle birlikte ilişkiler en iyi dönemlerini yaşamaya başlamıştır. 2004 yılında gerçekleştirilen NATO üyeliği sonrasında hedeflenen AB üyeliği de 2007 Ocağında gerçekleşmiştir. Türkiye'nin AB üyeliğine destek verdiğini açıklayan Bulgaristan'ın önemi Türkiye açısından artmıştır. Ekonomik alanda ise 1990'ların başında yaşanan sıkıntı ülkeyi 1996 krizine götürse de bu krizden siyasi olarak yakınlığı batı Avrupa ülkelerinden aldığı destekle çıkma imkânı elde etmiştir. Bugün gelinen noktada Bulgaristan ekonomisinde çeşitli eksiklikler olsa da AB üyeliği Bulgar ekonomisi ve yabancı yatırımcıların çekilmesi için büyük kazanım olmuştur. Yine Türkiye Bulgaristan arasındaki ılımlı süre. İki ülke arasındaki ticari ilişkilere de yansımıştır. 30 Haziran 2005 itibariyle Türkiye'de 95 adet Bulgaristan menseli firma faaliyet göstermektedir. Söz konusu firmaların 67 adedi 17 Haziran 2003 tarihinden sonra kurulan şirketlerdir. Pristo Oil'in yatırımı, Bulgaristan'ın yurtdışında gerçekleştirdiği en büyük özel girişimlerden birini teşkil etmesi bakımında önem taşımaktadır⁵⁸. Bulgaristan Yabancı Yatırım Ajansı verilerine göre Türkiye Bulgaristan'da 16.

⁵⁶ Heinz-Günther Borck, *1200 Jahre deutsch-Bulgarische Beziehungen – ein Überblick*, bkz. <http://www.obere-meerbach.de/Bulgarien.pdf> 16.01.2009

⁵⁷ Nurcan Özgür Baklacioğlu, s. 198

⁵⁸ Dış ekonomik ilişkiler kurulu, *Bulgaristan ülke Bülteni* bkz.

http://www.deik.org.tr/Pages/TR/IK_BultenDetay.aspx?bDetId=20&IKID=68
(12.12.2008)

Yabancı yatırımcı ülke konumundadır. 2006 yılsonu itibariyle Bulgaristan'daki doğrudan Türk yatırımları 128 milyon dolara ulaşmıştır ve bu rakam yabancı ortaklı Türk yatırımları ile yaklaşık 250 milyon dolara çıkmaktadır⁵⁹. Bulgaristan'ın Sovyetler Birliği sonrasında kat ettiği yol gerçekten takdir edilmesi gereken bir süreç olmuştur. Hem dış politikada Batı Avrupa merkezli bir politika izlenmiş hem Ekonomik sorunun çözümü bu ülkelerle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bulgaristan ilk dönemlerde sıkıntılar yaşasa da daha sonraki dönemlerde rotasını doğru yöne çevirmiş ve 1995 yılında AB üyeliğine yapılan başvuru bunun en iyi göstergesidir. Demokrasinin işlerliğini kısa sürede sağlamaya çalışmışlar ve en önemlisi ülke içinde en fazla sıkıntıyı çeken Türkleri yine kendileri kısa sürede adapte etmeyi başarmışlardır. AB üyeliği sonrası birçok Bulgar göçmeni Türk Bulgaristan'a geri dönmüş hatta göç esnasında bıraktıkları evlere tekrardan sahip olabilir konuma gelmiştir. Her iki ülke arasında gelinen nokta ilişkilerin artık daha fazla iş birliği çerçevesinde ilerlemektedir. Özellikle Bulgaristan'ın AB üyesi olması ve AB'ye açılan kapı konumunda olması sebebiyle Türkiye ile sınır güvenliği konuları son dönemlerde gündemde olan açılımlardır.

Sonuç

Bulgaristan geçiş aşamasının ilk yıllarını rotasını belirlemek için harcarken bu rotayı belirleyen ve Bulgaristan'ın yönünü Avrupa'ya döndüren olay 1996 ekonomik krizidir. Kriz Bulgaristan, Sosyal hayatı, Ekonomisi, Siyaseti için bir dönüm noktasıdır. Geçiş noktasının nasıl sonlandırılacağı ve Hedeflenen sistemin ne olduğu bu kriz döneminde belirginleşmiştir. 1995 yılında gerçekleştirilen AB'ye üyelik başvurusu ve 1996 ekonomik kriziyle para biriminin Alman Markına bağlanması AB üyeliğinin önemini artırmış ve gelecekteki hedefin Avrupa Birliğine üyeliğin gerçekleşme aşaması olmuştur. 1997 yılında yapılan genel seçimleri Kostov yönetimindeki "Maviler" kazanırken yeni yönetimin ana hedefi AB üyeliği olmuştur. AB üyeliğinin ilk adımlarının hızlı bir şekilde atılmasına ve AB ye önem verilmesine Kostov hükümetinin uzun dönem hükümette kalması olmuştur., Kopenhag Siyasi kriterlerin gerçekleştirilmesi için bir çok yasa değiştirilirken, Ekonomide de hızla sayısız Özelleştirme gerçekleştirilmiştir. Ancak bu süreç aynı zamanda sıkıntılı geçmiştir. Kostov hükümetinin birçok ihaleye fesat karıştırdıkları ve yolsuzluk yaptıkları iddiası birçok bakanın görevden alınmasıyla sonlanmış ve yerlerine siyaset dışından Profesyoneller getirilmiştir. Daha sonraki dönemlerde Kostov yönetimine yönelik iddialar devam etmiş ve bu süreç Çar Simeon II dönemini başlatmış ve aynı zamanda koalisyon ortağı olan HÖH partisini hükümete taşımıştır. Bu koalisyon hükümetinin en önemli katkısı Bulgaristan'ı NATO üyeliğine taşımış olması ve AB ile ilişkileri düzenli olarak sürdürmesi olmuştur. Daha sonra gerçekleştirilen 2005 seçimlerinde ATAKA partisyle yükselen milliyetçiliğe rağmen Simeon II hareketinin ve HÖH partisinin

⁵⁹ A.g. y.

desteklediği Stanişev başbakanlığındaki “Birleşik sol” hükümeti görevi devralmış ve Bulgaristan’ı AB üyeliğine taşımıştır. Genel hatlarıyla Bulgaristan dış politikası güvenlik konularında daha çok NATO merkezli ABD ile birlikte hareket etme yolunu seçerken sosyal, siyasal konularda AB yörüngesinden de çıkmamaya dikkat etmektedir. AB üyeliğinden sonra Bulgaristan artık AB’nin güvenlik kapısı konumuna gelmiştir. Buda gümrük kapılarında daha fazla denetimi gerektirirken bu denetim aşaması yolsuzluğun önemli bir sorun teşkil ettiği Bulgaristan da ne derece sağlıklı gerçekleştirildiği de düşündürücüdür bir boyuttur. Bulgaristan’ın AB üyesi bir ülke olmasına rağmen birçok alanda hala AB seviyesine ulaşması zaman alacağı kanısındayım. Özellikle ABD’nin Irak hareketine verilen koşulsuz destek ne kadar AB yaklaşılsa da bir o kadar ABD çizgisinden çıkmama politikasını göstermektedir. Özellikle son seçimlerde yükselen milliyetçi ATAKA patisinin oylarını artırması geçmiş dönemlerde acı hatıraları olan Ülkedeki azınlıkları kaygılandırmıştır. Bu süreçte ülkede hala Soğuk savaş döneminden kalan siyaset kalıplarının varlığı kendini hissettirmektedir. Bütün bu sorunların çözülme süreci Bulgaristan’ın bundan sonraki dönemlerde gerçekleştirmek için çaba harcayacağı ev ödevleri gibi gözükmektedir.

Kaynakça

- Ahmet Caferoğlu, “Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü”, İstanbul, Türk Dil Kurumu yayınları, 1968.
- Dış ekonomik ilişkiler kurulu, “Bulgaristan ülke Bülteni” bkz. http://www.deik.org.tr/Pages/TR/IK_BultenDetay.aspx?bDetId=20&IKID=68 (12.12.2008)
- Ekaterin, Nikova, “Changing Bulgaria in The Cahnging Balkans” ,(Der. Günay Göksu Özdoğan, Kamali, Saybaşılı, Balkans Amirror Of The New International Order, Eren yayıncılık, İstanbul, 1995.
- Emrullah Güney; “Türkiye’nin Komşuları”; Ülkeler Coğrafyası-Jeopolitik, Diyarbakır, Çantay Kitapevi, 2003.
- E. Burç Yıldız, “Bulgaristan Ekonomisi Büyümeye Devam Ediyor” www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/33AC7FBD-DEAA-488C-A2A9-5869BFCC7608/10266/bulgaristan.pdf (09.12.2008)
- Fahri Armanoğlu, “Siyasi Tarih (1789-1960)”, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları 1973.
- Constantin Jos. Jirecek; “Gescichte der Bulgaren” ;Hildesheim, Georg Olms Yayınları, 1977.
- Halil, Akman; “Paylaşılamayan Balkanlar”, IQ Kültür Sanat Yayıncılık,İstanbul, 2006

- Herman, Vambery, "Das Türkenvolk in seinen ethnologischen und ethnographischen Beziehungen", Leipzig, Adamant Media Corporation, 2006.
- Heinz-Günther Borck, "1200 Jahre deutsch-bulgarische Beziehungen – ein Überblick", bkz. <http://www.obere-meerbach.de/Bulgarien.pdf> 16.01.2009
- Kemali, Syabaşılı, Gencer Özcan; Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar, İstanbul, Bağlam Yayınları, Mart, 1997.
- Maria, Todorova; Balkanlar'ı Tahayyül Etmek, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.
- Mehmet Savcı, "Balkan Konferansları Bağlamında Türkiye Bulgaristan İlişkileri" İstanbul Üniversitesi, Atatürk ilke ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış)
- Misha Glenny; "Balkanlar 1804-1999, Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler", İstanbul, Sabah Kitapçılık, Ocak 2001.
- Mustafa Türkes, "Türkiye'nin Komşuları", İstanbul, İmge Kitapevi, 2002.
- Nurcan Özgür- Baklacioğlu; "AB Üyesi Bulgaristan'da Süreklilik ve Değişim", Avrasya Dosyası; Cilt/Vol. 14, Sayı/No 1, 2008. Bkz. <http://www.asam.org.tr/temp/temp813.pdf> (19.01.2009)
- Norbert Randow , "Die Neuere Bulgarische Geschichte im Spiegel der Literatur" , bkz. <http://www.deutsch-bulgarische-gesellschaft-hamburg.de/publikation/randow.pdf> (27.11.2008)
- Oran Baskın, "Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular,Belgeler,Yorumlar Cilt 1: 1919-1980" , İstanbul, İletişim yayınları, 12. Baskı, Ekim 2006.
- Oral Sander; "Siyasi Tarih" İlkçağdan günümüze, İstanbul, İmge kitapevi, 2006.
- Ömer E., Lütem, "Türk-Bulgar ilişkileri 1983-1989, Cilt I, 1983-1985", Ankara, ASAM yayınları, 2000.
- Ömer Turan, "The Turkish Minority in Bulgaria", Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998.
- Richard C. Hall, "Balkan Savaşları 1912- 1913, I. Dünya Savaşı'nın Provası", İstanbul, Homer kitapevi, 2003.
- Sibel Turan; "Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'ın Bağımsızlığını Tanıması ve Türk-Bulgar ilişkilerinin Gelişmesi" (1908-1914), Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Uluslararası

Sempozyum, 11-13 Mayıs 2005, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar ilişkileri, Bildiriler, Mayıs 2005.

Stefanos Yerasimos, “Milliyetler ve Sınırlar, Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu” İletişim yayıncılık, Ekim 2004.

Turan Gökce, “XVII yy. Filibe Şehrinin Demografik Gelişimi” Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Uluslararası Sempozyum, 11-13 Mayıs 2005, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar ilişkileri, Bildiriler, Mayıs, 2005.

<http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource/centre/countries/bulgaria?country=Bulgaria> (11.11.2008)

<http://www.government.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0159&n=2&g=>
(18.01.2008)

[http://www.laender-lexikon.de/Bulgarien_\(Geschichte\)](http://www.laender-lexikon.de/Bulgarien_(Geschichte)) (21.01.2009)

<http://www.bilgidenizi.net/ulkeler/19483-bulgaristan-ve-bulgaristan-tarihi.html>
(17.08.2008)